

Martínková, Lenka

**Konfirmační listiny vydané v letech 1310 až 1411 příslušníky
lucemburské dynastie pro moravské příjemce**

In: Martínková, Lenka. *Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny z lucemburské doby pro moravské příjemce*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2003, pp. 14-55

ISBN 8086488101 (Matice moravská)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/123385>

Access Date: 10. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

2.

Konfirmační listiny vydané v letech 1310 až 1411 příslušníky lucemburské dynastie pro moravské příjemce

Listiny konfirmační neboli potvrzovací představují druh listin, v nichž vydavatel potvrzuje, prodlužuje nebo obnovuje příjemci platnost nějaké právní skutečnosti anebo listiny. Podle charakteru této právní skutečnosti pak rozlišujeme konfirmace v užším a v širším smyslu.

Konfirmace v užším smyslu obnovují, ověřují, prodlužují nebo potvrzují platnost jedné či několika listin od vydavatelů na téže nebo nižší úrovni, než je vydavatel potvrzení. Jde o druh listin charakteru dispozičního (pořizovacího). Podle způsobu potvrzení můžeme konfirmace v užším smyslu rozdělit na dvě základní skupiny - konfirmace insertní a konfirmace bezinsertní. Vedle těchto dvou základních druhů pak rozeznáváme ještě tzv. polokonfirmace, quasikonfirmace a konfirmace smíšené.

Insertní konfirmace dostaly svůj název podle toho, že potvrzovaná listina (nebo listiny) je v nich opsána (inzerována) v doslovném nebo téměř doslovném znění. Podle počtu potvrzovaných inzerovaných písemností pak rozlišujeme insertní konfirmace speciální (potvrzují jednu nebo několik málo listin od různých vydavatelů pro stejného příjemce) a hromadné (všechny příjemcovy listiny od různých vydavatelů).

Bezinsertní konfirmace představují jednodušší variantu potvrzení, která s obsahem potvrzované listiny (nebo listin) seznamuje jinak než doslovným opisem, přičemž podle způsobu prezentace obsahu této listiny (nebo listin) rozlišujeme bezinsertní konfirmace všeobecné (všechny listiny a privilegia vůbec - *omnia et singula...*), **zmínkové** (kusé zmínky o listinách, nepostačující zpravidla pro jejich identifikaci), **registové** (uvádějí jména vydavatelů, dobu a místo vydání, někdy stručnou charakteristiku obsahu) a **reprodukční** (podrobně reprodukují obsah dispoziční formule).

Zvláštním druhem jsou **smíšené konfirmace**, které vznikají kombinací některého z typů insertní s některým typem bezinsertní konfirmace.¹

(1) Nejčastější spojení u studovaných konfirmačních listin představovala kombinace bezinsertní všeobecné (případně zmínkové) s insertní speciální konfirmací.

Velmi osobitým druhem jsou tzv. **polokonfirmace**. Jde o listiny, které mají charakter jakéhokoli druhu konfirmace pouze zčásti a vedle potvrzení obsahují zpravidla zcela nezávisle na obsahu předchozí části dispozice nová udělení práv, výsad, milostí atp.

Konečně je třeba zmínit ještě tzv. **quasikonfirmace**. Jde o typ potvrzení (zpravidla přijemeckého původu), kdy na první pohled není patrné, že se vůbec jedná o konfirmaci.²

Lze říci, že dispozitivnost charakteru je vlastní i konfirmacím v širším smyslu. Jde o takové listiny, které v dispoziční formuli užívají jednoho či několika tzv. potvrzovacích sloves jako je latinsky např. *confirmare, innovare, ratificare, ratum et gratum facere* nebo *teneré, approbare* atp., německy např. *bestetigen, erneuen, ratificieren* atp. Potvrzovaná skutečnost se v nich neomezuje pouze na starší listiny a dokumenty vůbec, nýbrž se může vztahovat na jakýkoli v minulosti nebo i v přítomnosti uskutečněný právní počín bez ohledu na to, zda s ním bylo či nebylo spojeno vydání nějaké písemnosti. V případě těchto listin někdy hovoříme o **konfirmacích právního pořízení**.

Pro posouzení, zda v tom či onom případě jde skutečně o konfirmaci, anebo o jiný způsob zlistinění, není možné se při hodnocení omezovat pouze na znění použitých dispozičních sloves ani pouze na vlastní dispoziční formuli, ale naopak je nezbytné posuzovat jako jediný celek obsah listiny, její formu, styl, charakteristické i specifické znaky, okolnosti vzniku i pozadí událostí s vydáním listiny spojených.³

1. Charakteristika souboru konfirmačních listin

Konfirmační listiny, vydané panovníky z lucemburské dynastie pro moravské příjemce v letech 1310 až 1411, představují soubor sto jedennadevadesáti listin z osmi různých kanceláří.⁴ Příslušníci lucemburské dynastie vydali od roku 1310 do ledna 1411 pro moravské příjemce cel-

(2) Tyto listiny přejímají bez ohlášení text nějaké starší písemnosti, ve kterém je změněna intitulace vydavatele, svědečná formule a datace. Z těchto důvodů je velmi nesnadné tento typ potvrzení odhalit, zpravidla se tak stane při zkoumání většího počtu písemností od různých vydavatelů pro jednoho příjemce.

(3) K metodickým postupům při zkoumání konfirmačních listin srov. DUŠKOVÁ, S.: *Dva zvláštní případy*. Praha 1959, s. 83–85 (tam také o quasikonfirmacích) a VAŠKŮ, V.: *Panovnícké konfirmace pro moravské kláštery v 18. století*. Brno 1981, zejm. s. 5–10.

(4) V následujícím textu budeme jednotlivé druhy a typy konfirmačních listin studovat ve skupinách podle jejich společného původu v kanceláři stejného vydavatele.

kem 1735 listin.⁵ Konfirmační listiny tedy představují něco přes 9 % z celkové listinné produkce.

Tabulka č. 1: Přehled emisí konfirmačních listin podle vydavatelů⁶

Vydavatel	Celkem všech listin pro moravské příjemce	Z toho konfirmačních listin	Tj. %
Jan Lucemburský	292	33	11
markrabě Karel	137	29	21
císař a král Karel IV.	459	57	12,5
Václav IV.	125	13	10
Jan Jindřich	150	32	22
Jošt	420	20	5
Prokop	42	2	5
Jošt a Prokop společně	69	2	3
Eliška Přemyslovna	-	2	-
markraběnka Markéta	-	1	-

Mezi příjemci definovaného souboru listin se objevují nejen sami příslušníci lucemburského rodu a moravská šlechta, ale také moravské kláštery a další církevní instituce a v neposlední řadě ve stále rostoucí míře také moravská města.⁷

Tabulka č. 2: Přehled emisí konfirmačních listin podle příjemců

Příjemcecká skupina	Počet přijatých konfirmací	Tj. % z celkového počtu konfirmačních listin
Příslušníci lucemburského rodu	18	9,5
Moravská šlechta	17	9
Moravské stavovské instituce	14	7
Moravské kláštery	67	35

(5) Všechny údaje jsou spíše orientační a obsahují součty písemností známých z edic. Do součtů nebyla zahrnuta deperdita.

(6) Pro moravské příjemce je do současnosti dochováno 1 735 listin, které vydali příslušníci lucemburské dynastie. Z nich bylo 191 konfirmací a 134 konsensních listin. Do přehledu v této tabulce nebylo zařazeno kolem stovky listin, z nichž každou vydalo více vydavatelů v různých kombinacích, přičemž v těchto vydavatelských kombinacích nebyla vydána žádná konfirmační listina. V případě Elišky Přemyslovny a markraběnky Markéty není uveden celkový počet vydaných listin a procentuelní vyjádření poměru konfirmací z nich záměrně, neboť tyto osoby vydaly tak malý počet listin, že by se jednalo o vcelku nepodstatné nebo zavádějící údaje.

(7) Jde zejména o moravská zeměpanská města. Teprve na přelomu 14. a 15. století se objevuje několik konfirmací pro města poddanská, vydaných vesměs na žádost jejich vrchností.

Příjemecká skupina	Počet přijatých konfirmací	Tj. % z celkového počtu konfirmačních listin
Moravské světské církevní instituce	20	10,5
Moravská města a měšťané	56	29

Potvrzované právní skutečnosti lze rozdělit na dvě základní skupiny. První skupinu představují *konfirmační listiny vydané v záležitostech veřejnoprávního charakteru*. Tato skupina je sice co do obsahu potvrzovaných skutečností závažnější, avšak současně je méně početná, tvořená pouze 40 konfirmacemi. Tyto listiny se týkaly moravských celozemských anebo stavovských záležitostí, potvrzovaly zemská privilegia, stavovská práva a výsady, postavení moravských stavovských institucí, ale také např. ochranné spolky uzavírané mezi sebou příslušníky moravské stavovské obce, ale i privilegia celozemského dosahu držaná osobami nebo institucemi a konečně také ty záležitosti členů lucemburské dynastie, které doléhaly na celou zemi (svatební smlouvy markrabat, obvěnění markraběnek, závěti markrabat atp.).

Druhou skupinu představují *konfirmační listiny vydané v záležitostech soukromoprávního charakteru* a tvoří ji zbývajících 151 konfirmací. Tuto skupinu pak můžeme dále rozčlenit ve dvě podskupiny. Jde v prvním případě o *konfirmace potvrzující záležitosti majetkové a vůbec právního charakteru*, jichž je 97 kusů a týkají se např. majetkových transakcí, svobodné i lenní majetkové držby, nešlechtické držby tzv. svobodných statků, práv a výsad hospodářského a monopolního charakteru, ale také darů, odkazů a nadací pro řeholní i světské církevní instituce. Ve druhém případě jde o *konfirmace určených listin*,⁸ jichž se dochovaly 54 kusy. Z hlediska studované problematiky jde o nejinstruktivnější skupinu, protože v ní obsažené písemnosti vlastně revidovaly platnost jedné nebo několika konkrétních listin, starších konfirmací a vidimusů, všech příjemcových listin od jednoho nebo několika konkrétních vydavatelů případně platnost veškerých příjemcem získaných listin od různých vydavatelů, a jednu konkrétní listinu navíc jmenovitě.

Z hlediska časového lze říci, že ve sledovaném období nebyla emise potvrzovacích listin pro moravské příjemce ani plynulá ani rovnoměrně početná.⁹ V průběhu sto dvou let byly vydány necelé dvě konfirmační listiny ročně. Faktický stav však byl od strohého statistického údaje¹⁰

(8) Pod pojmem potvrzení „určených“ listin rozumíme potvrzení platnosti takových listin, které jsou v textu konfirmace opsány, citovány anebo jinak přesně označeny, takže je možné tyto listiny (pokud se nejedná o dnešní deperdita) celkem snadno identifikovat.

(9) Viz graf č. 1 v příloze.

(10) Navíc údaje ne zcela přesného, protože skutečný počet tehdy vydaných listin dnes vlastně neznáme a pravděpodobně již nikdy nepoznáme vzhledem ke ztrátám, k nimž v průběhu staletí došlo.

přece jen poněkud odlišný. Docházelo ke střídání let emisně silnějších s léty, v nichž nebyla vydána ani jediná konfirmace. Tyto časové hiáty pak statisticky vyrovnává několik roků s „extrémně“ vysokým počtem emisí konfirmačních listin.¹¹

Konfirmace Lucemburků byly, v souladu s dobovou praxí, vydávány na různých místech podle toho, kde právě zeměpán, jeho dvůr a tedy také kancelář dleli.¹² Tato místa jsou značně odlišná u jednotlivých příslušníků lucemburské dynastie, což bylo dáno zejména nestejným dosahem jejich moci a vlivu i jejich nestejně velkým osobním významem. Proto nelze v této oblasti generalizovat v rámci celého rodu, nýbrž je třeba situaci posuzovat pokud možno individuálně u jednotlivých členů rodu podle jejich známých itinerářů.¹³ V případě krále Jana převládají v první polovině jeho vlády jako místa vydání obě jeho domácí rezidence - česká v Praze a moravská v Brně. Naproti tomu ve druhé polovině jeho panování hrají jednoznačně prim lokality cizí zejména z území říše nebo Francie. Janův prvorozený syn Karel vydával konfirmace v markraběcím období v cizině poměrně málo, teprve po roce 1346 se situace změnila, zprvu zvolna, ale po jisté době zcela markantně ve prospěch míst, ležících v cizině, jichž u Karlových emisí pro moravské příjemce neustále přibývalo. Přesto si po celou dobu uchovala prvenství Praha jako jeho hlavní a domovská rezidence.¹⁴ Z cizích míst pak stál po celou dobu Karlova královského i císařského panování na čelném místě zejména Norimberk.¹⁵ Rovněž Václav IV. vydával v prvních letech své samostatné vlády listiny na řadě míst mimo území našeho státu, ale tento fakt není v souboru jím vydaných konfirmačních listin pro moravské příjemce příliš patrný. Naopak lze říci, že většina jeho potvrzení pro Moravu byla vydána v Praze.

(11) Konkrétně jde např. o roky 1342, 1348 a 1362.

(12) Viz mapku míst vydání v příloze.

(13) Srov. WERVEKE, N. van: *Itinéraire de Jean d'Aveugle, roi de Bohême et comte de Luxembourg*. In: Publications de la Section Historique de l'Institut Grand Ducal, vol. 52. Luxembourg 1903, s. 25-52; SPĚVÁČEK, J.: *Das Itinerar Karls IV. als Markgrafen von Mähren*. In: HG 5 (1970), s. 105-140; PAVEL, J.: *Studie k itineráři Karla IV.* In: HG 2(1969), s. 38-78 se třemi kartogramy; EBERHARD, W.: *Herrschaft und Raum. Zur Itinerar Karls IV.* In: Kaiser Karl IV. (Hg. F. Seibt), Düsseldorf 1978, s. 101-108; HLAVÁČEK, I.: *Studie k diplomacie Václava IV. Díl IV. Itinerář krále Václava IV. (1361-1419)*. ČsČH 10 (1962), s. 64-94; BALETKA, T.: *Dvůr, rezidence a kancelář moravského markraběte Jošta (1375-1411)*. SAP 46 (1996), s. 259-536, o itineráři příloha č. 6 na s. 496-517.

(14) K tomu srov. KAVKA, F.: *Místo Prahy v politicko-hospodářském konceptu vlády Karla IV.* In: Numismatické listy, 41(1986), s. 129-146, a TÝŽ: *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378)*. Země české koruny, rodová, říšská a evropská politika, I-II. Praha 1993, průb. v celé práci, ale zejména díl I., s. 111-116 a díl II., s. 118-128.

(15) K tomu srov. např. BRÄUTIGAM, G.: *Nürnberg als Kaiserstadt*. In: Kaiser Karl IV. 1316-1378 (Hrsg. von H. Patze). Neustadt 1978, s. 339-343, příp. TWELLENKAMP, M.: *Die Burggrafen von Nürnberg und das deutsche Königtum (1273-1417)*. Nürnberg 1994.

Moravská markraběcí větev lucemburského rodu, vládnoucí oficiálně nad Moravou od 26. prosince 1349, byla politicky a částečně i mocensky závislá na českém panovníkovi,¹⁶ a to navzdory skutečnosti, že na území markrabství byla považována za samostatného zeměpána v lenní závislosti na českém králi. Zakladatel této větve - Jan Jindřich - vydal téměř polovinu všech konfirmací v Brně, řadu dalších pak v nedalekém Králově Poli, ale také v jiných městech a na zeměpanských hradech (Veverří). Za jeho nejstaršího syna Jošta si i nadále Brno udrželo důležitou pozici mezi emisními místy, avšak posléze mu začala silně konkurovat Olomouc a zejména Znojmo.¹⁷ Vlivem Joštovy neutuchající politické (a zejména zahraničně politické) aktivity se brzy v oblasti emise jeho listin začala projevovat skutečnost, že byl držitelem řady říšských lén a nositelem různých hodností.¹⁸ Díky tomu bylo mnoho jím vydaných listin zejména z přelomu 14. a 15. století datováno na různých místech v říši.¹⁹ U ostatních emitentů konfirmačních listin z let 1310 až 1411 nelze pro malý počet dochovaných exemplářů vyslovovat jakékoliv zobecňující teze v tomto směru.

O typologii konfirmačních listin bylo již pojednáno shora. Jaké byly nejfrekventovanější druhy a typy konfirmačních listin, ukazuje tabulka.

Tabulka č. 3: Druhová a typová skladba definovaného souboru konfirmačních listin

Druh (typ) konfirmace	celkem dochovaných kusů	Tj. % z celkového počtu
Insertní hromadná	0	0
Insertní speciální	70	37
Bezinsertní všeobecná	25	13
Bezinsertní zmínková	24	12,5
Bezinsertní registová	5	3
Bezinsertní reprodukční	6	3
Směšená	2	1
Polokonfirmace	37	19
Quasikonfirmace	3	1,5
Právního pořízení	19	11

(16) Srov. BARBOROVÁ, E. (CIRONISOVÁ): *Postavení Moravy v českém státě v době předhusitské (1182-1411)*. SAP 20 (1970), s. 309-363.

(17) Srov. BALETKA, T.: *Dvůr, rezidence a kancelář*, zejm. s. 351-356.

(18) Byl nejen moravským markrabětem, ale také správcem lucemburského hrabství, markrabětem braniborským a říšským kurfiřtem, pánem v Lužici, generálním vikářem římského krále Václava IV. v Itálii a od 1. října 1410 až do své smrti 18. ledna 1411 též zvoleným římským králem.

(19) K Joštovu itineráři srov. pozn. č. 13.

2. Rozbor souboru konfirmačních listin

Typová a stylistická pestrost i obsahová různorodost konfirmačních listin lucemburských vydavatelů pro moravské příjemce se plně projevíla zejména při jejich diplomatickém, obsahovém a stylistickém rozboru, který poskytl potřebné informace pro další práci se souborem.²⁰

2.1. Konfirmace právního pořízení²¹

Do této skupiny lze zařadit 18 (případně 19) listin, které vznikaly v průběhu celého studovaného období. Mezi jejich vydavateli figurují Jan Lucemburský,²² Karel - jako markrabě²³ i jako král,²⁴ markrabě Jan Jindřich,²⁵ král Václav IV.²⁶ a jeho bratranec markrabě Jošt.²⁷

Největší množství (6 či 7 kusů) těchto písemností obdržely moravské kláštery, 5 listin bylo určeno pro příjemce z městského prostředí, 3 listiny pro světské církevní instituce, dvě pro šlechtice a po jedné listině dostali markrabě Jošt a moravský zemskodeskový úřad. Ve většině případů byla potvrzována nějaká majetková transakce, narovnání v majetkových a jiných sporech, městská práva hospodářského charakteru, dědická pořízení šlechticů atp. Výjimečného obsahu je pouze potvrzení pro moravský úřad zemských desek, obsahující předpisy pro vedení těchto veřejných knih, a pro Jošta, potvrzující jeho říšské hodnosti.

(20) Na tomto místě není bohužel možné se jednotlivými písemnostmi zabývat tak podrobně jako v netištěné disertační práci, proto jsme nuceni se v některých případech na její text odvolat. Vzhledem k tomu, že zejména texty bezinsertních konfirmací byly tvořeny velmi podobným způsobem, což platí také pro některé skupiny konfirmačních listin jiných typů, byl popis listin oproti rozboru v disertační práci poněkud zkrácen, především pak u vysloveně uniformně tvořených formulářů.

(21) Srov. MARTÍNKOVÁ, L.: *Konfirmační a konsensní listiny lucemburských panovníků pro moravské příjemce, vydané v letech 1310 až 1411*. Netištěná disertační práce, FF MU Brno 1998, s. 10-14.

(22) CDM VI, č. 58, 62, 63, 143, 239, 385, 424 a CDM VII, č. 233, tj. RBM III, č. 80, 90, 91, 475, 903, 1570, 1779 a RBM IV, č. 681 (společně s markrabětem Karlem).

(23) CDM VII, č. 197, 437 a 636, tj. RBM IV, č. 545, neotištět. a č. 1648.

(24) CDM IX, č. 120, tj. RBM VII, č. 112.

(25) CDM VIII, č. 128, 132, 150. Případně ještě CDM IX, č. 160, tj. RBM VII, č. 466, avšak v případě této listiny se pravděpodobně jedná o novověké falzum zábrdovické klášterní provenience, vzniklé někdy ve druhé polovině 17. století. Srov. MARTÍNKOVÁ, L.: *Zvláštní případ konfirmační listiny markraběte Jana Jindřicha pro zábrdovické premonstráty z roku 1360*. ČMM 129 (2000), s. 3-18.

(26) CDM XI, č. 273 čili CDM XV, č. 228 (tj. RBMV IV, č. 36) a CDM XI, č. 303 (tj. RBMV IV, č. 49).

(27) CDM XI, č. 141.

Po stylistické stránce se jedná ve většině případů o jednoduché listiny s poměrně stručným formulářem, v jejichž dispozicích se objevují běžná konfirmační slovesa. Listin rozsáhlejších, jejichž text je stylisticky náročný a jejichž formulář je blízký formě slavnostních diplomů, je v tomto souboru pouze několik.²⁸

Pouze v několika případech jsou známi stylizátoři textů. Jde o listinu markraběte Karla pro brněnského měštana Perslu(?)²⁹ složenou pravděpodobně *Vavřincem Mikulášovým z Dědic* a nesoucí podle J. Spěváčka některé prvky stylu *Petra z Loun*. Vavřincovi byla J. Spěváčkem přičtena také listina markraběte Jana Jindřicha pro město Uherský Brod,³⁰ což je však názor poněkud problematický.³¹ Stylizátory textů pravděpodobně známe v případě obou listin Václava IV. V případě listiny pro olomouckého biskupa Petra³² je autorem pravděpodobně protonotář *Konrád z Geisenheimu*³³ a v případě listiny pro markraběte Jošta³⁴ další z protonotářů královské kanceláře *Petr z Javora*.³⁵ Sloh jediné Joštovy listiny z tohoto souboru, určené pro městskou radu v Olomouci,³⁶ je strohostí, jednoduchostí a výrazovou přesností velmi blízký textům markraběcího protonotáře *Jindřicha ze Spilneru*.³⁷

(28) Např. CDM VI, č. 249, CDM IX, č. 120, CDM XI, č. 273 (CDM XV, č. 228 nebo CDM XI, č. 303). Jde vesměs o listiny, na jejichž vzniku měla podíl říšsko-česká královská kancelář Karla IV. nebo Václava IV.

(29) CDM VII, č. 437, srov. SPĚVÁČEK, J.: *Vavřinec Mikulášův z Dědic, notář Karla IV. jako markraběte moravského*. SH 20 (1973), s. 5-53, zejm. s. 35-36, a TÝŽ: *Významní notáři diplomaté prvích Lucemburků v Čechách*, ČsČH 21 (1973), s. 730-740.

(30) CDM VIII, č. 132.

(31) Tato listina se do současnosti dochovala ve formě prostého opisu asi ze 16. století. Nicméně opis obsahuje také relačně-konceptní poznámku, ve které se objevuje jméno Janova notáře *Beneše z Brna*. Jeho činnost je doložena právě pro dobu na počátku 50. let 14. století a navíc je známo, že jeho písemnosti byly do značné míry ovlivněny právě stylem Vavřince Mikulášova. K tomu srov. TADRA, F.: *Kanceláře a písaři v zemích českých*, s. 80, č. 2 a dále HLAVÁČEK, I.: *Brünn als Residenz der Markgrafen der luxemburgischen Sekundogenitur*. In: *Fürstliche Residenzen im spätmittelalterlichen Europa*. Hg. Werner Paravicini. Vorträge und Forschungen 36. Sigmaringen 1991, s. 389 a pozn. 178.

(32) CDM XI, č. 273 čili CDM XV, č. 228.

(33) Srov. TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 35, č. 61, a HLAVÁČEK, I.: *Das Urkunden und Kanzleiwesen des böhmischen und römischen Königs Wenzel (IV), 1376-1419*. Ein Beitrag zur spätmittelalterlichen Diplomatik. Stuttgart 1970, s. 194-196.

(34) CDM XI, č. 303.

(35) Srov. TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 35, č. 62, HLAVÁČEK, I.: *Das Urkunden und Kanzleiwesen*, s. 191-192.

(36) CDM XI, č. 141.

(37) Srov. BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 373-374.

2.2. Konfirmace bezinsertní³⁸

Plných 57 lucemburských potvrzení bylo možné zařadit do skupiny bezinsertních konfirmací.

Tabulka č. 4: Vydavatelská struktura skupiny bezinsertních konfirmací

Bezinsertní konfirmace				
Vydavatelé	Všeobecné	Zmínkové	Regestové	Reprodukční
Jan Lucemburský	2	6	0	1
markrabě Karel	6	1	1	1
Karel IV.	7	4	1	0
Jan Jindřich	6	3	1	1
Václav IV.	2	1	0	0
Jošt	2	8	1	2
Prokop	0	0	0	1
Eliška Přemyslovna	0	1	0	0
markraběnka Markéta	0	0	1	0
Celkem	25	24	5	6

Tato skupina zaujímá co do četnosti dochovaných exemplářů hned druhé místo a vedle polokonfirmací a insertních speciálních konfirmací představuje nejoblíbenější formu potvrzení. Dochované konfirmace ukazují, že se tento typ listin používal takřka ve všech lucemburských kancelářích k potvrzování nejrůznějších druhů právních počinů.

2.2.1. Konfirmace bezinsertní všeobecné

Vůbec nejčastěji dochovaný typ v rámci této skupiny představují bezinsertní všeobecné konfirmace. Jejich vydavatelé jsou Jan Lucemburský,³⁹ Karel IV. - jako markrabě⁴⁰ i jako král,⁴¹ Jan Jindřich,⁴² Václav IV.⁴³ a Jošt.⁴⁴

(38) Srov. MARTÍNKOVÁ, L.: *Konfirmační a konsensní listiny*, s. 14-23.

(39) CDM VI, č. 236 a č. 288, tj. RBM III, č. 899 a č. 1088.

(40) CDM VII, č. 96, č. 178, č. 189, č. 239, č. 275 a č. 282, tj. RBM IV, č. 234, č. 492, č. 525, č. 702, č. 787 a č. 12.

(41) CDM VII, č. 745, č. 752, č. 770 a č. 823, tj. RBM V, č. 256, č. 287, č. 327 a č. 439; CDM VIII, č. 205, č. 210, č. 299 a CDM IX, č. 11, tj. RBM VI, č. 306.

(42) CDM VIII, č. 27, č. 30, č. 59, č. 61 (všechny čtyři listiny sepsané podle formuláře „*Quociens a nobis petitur*“, jehož autorem byl pravděpodobně Karlův notář *Petr z Loun* - viz dále v textu), č. 113 č. 212.

(43) CDM XI, č. 107 a CDM XIV, č. 126.

Mezi příjemci figurují nejčastěji moravská města - Brno, Jihlava, Znojmo, Uherské Hradiště a Olomouc (celkem 13 listin), druhé místo zaujaly moravské kláštery (6 listin), dvě listiny byly určeny pro moravskou stavovskou obec, jedna pro šlechtice a tři pro světské církevní instituce (2 pro olomoucké biskupství a 1 pro kostel v Pohořelicích).

Potvrzení se ve všech případech týkalo všech starších listin a privilegií příslušného příjemce vůbec, jejichž vydavateli byli předchůdci emitenta konfirmace.⁴⁵

Po stránce stylistické se jednalo většinou o listiny s jednoduchou stavbou, využívající v potvrzovací formuli tzv. gradačního formuláře,⁴⁶ pouze v několika případech šlo o písemnosti se složitější stylistickou stavbou blízkou diplomům.⁴⁷ Jako zajímavý se jeví jednak soubor pěti listin, sepsaných podle formuláře *Quociens a nobis petitur*,⁴⁸ a dvě listiny podle formuláře *Cum universis fidelibus*.⁴⁹

Stylizátory textů známe (anebo předpokládáme) u šestnácti listin z této skupiny. Tři nebo snad čtyři listiny⁵⁰ koncipoval Karlův notář *Petr z Loun*⁵¹ a pravděpodobně tři písemnosti⁵² jsou dílem notáře *Jindřicha Schatza z Norimberka*.⁵³ Jednu listinu⁵⁴ koncipoval *Mikuláš z Kroměříže*.⁵⁵ Za pravděpodobného autora čtyř listin⁵⁶ lze poklá-

(44) CDM XI, č. 98 a č. 129.

(45) Srov. MARTÍNKOVÁ, L.: *Konfirmační a konsensní listiny*, s. 14-17.

(46) Gradační formulář využívá stupňovitého vyjádření potvrzení pomocí několika za sebou řazených konfirmačních sloves, jejichž volba bývá u každého notáře specifická. Velmi často tohoto stylistického prvku využíval Karlův markraběcí notář *Vavřinec Mikulášův z Dědic*, ale také např. notář *Velislav a Petr z Loun*, a po jejich vzoru mnozí další v průběhu celého studovaného období. Srov. SPĚVÁČEK, J.: *Významní notáři diplomaté*, zejm. s. 721-759. Nejnověji k užití gradačního formuláře srov. HLAVÁČEK, I.: *Ještě jednou - a ani to možná ne naposledy - Mocran et Mocran*. In: In memoriam Josefa Macka (1922-1991). *Práce Hist. ústavu AV ČR. Řada C - Miscellanea*. Sv. 14. Praha 1996, s. 45-51.

(47) Např. CDM VII, č. 745 a č. 752, CDM VIII, č. 205 a č. 210, CDM IX, č. 11, CDM XI, č. 107 a CDM XIV, č. 126.

(48) Jde o listiny CDM VII, č. 752, případně i CDM VII, č. 745, jejichž autorem byl *Petr z Loun*, a o listiny těmito texty inspirované, vzešlé patrně z pera markraběcího notáře *Brixio Bertoldova z Rouchovan*, a sice CDM VII, č. 27, č. 30, č. 59 a č. 61. Srov. MARTÍNKOVÁ, L.: *Konfirmační a konsensní listiny*, s. 15-16 a s. 125.

(49) Tvůrcem formuláře byl pravděpodobně Joštův protonotář *Mikuláš z Nupak*. Jde o listiny CDM XI, č. 98 a č. 129. Srov. MARTÍNKOVÁ, L.: *Konfirmační a konsensní listiny*, s. 17 a s. 126.

(50) CDM VII, č. 178 a pravděpodobně i č. 189, č. 752 a jemu stylisticky blízké č. 745.

(51) Srov. SPĚVÁČEK, J.: *Významní notáři - diplomaté*, s. 730-740, a TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 29 (č. 5).

(52) CDM VII, č. 823 a CDM VIII, č. 205 a č. 210.

(53) Srov. TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 15 (č. 11), s. 28 (č. 3).

(54) CDM IX, č. 11.

(55) Srov. TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 21, 32 (č. 44), 76, 78 a 122.

(56) CDM VIII, č. 27, č. 30, č. 59 a č. 61.

dat markraběcího notáře Jana Jindřicha, označovaného jako *Brixí Bertoldův z Rouchovan*.⁵⁷ Notáři Václavovy královské kanceláře *Martin z Jevíčka*⁵⁸ a *Jan z Bamberka*⁵⁹ koncipovali po jedné listině. Z Joštových markraběcích notářů lze dvě listiny⁶⁰ připsat protonotáři *Mikulášovi z Nupak*.⁶¹

2.2.2. Konfirmace bezinsertní zmínkové

Druhé místo co do četnosti dochování představují konfirmace bezinsertní zmínkové. Mezi jejich vydavateli nacházíme královnu *Elišku Přemyslovnu*⁶² i jejího manžela *Jana Lucemburského*,⁶³ *Karla IV.* opět jako markraběte⁶⁴ i jako krále,⁶⁵ markraběte *Jana Jindřicha*,⁶⁶ krále *Václava IV.*⁶⁷ a markraběte *Jošta*.⁶⁸

Příjemci bezinsertních zmínkových konfirmací byla moravská města (8 listin), moravské kláštery (8 listin) a církevní instituce (3 listiny), šlechtici (2 listiny), moravské markraběnky (2 listiny) a exkrálovna *Eliška Rejčka* (1 listina).

Potvrzována byla platnost listin, které jsou v textu konfirmací zmiňovány tak povšechně, že je lze jen těžko identifikovat. Tyto listiny se týkaly odkazů a nadací pro kláštery nebo jiné církevní instituce a jejich majetkové držby (11 listin), různých majetkových transakcí nebo výroků v majetkových sporech (8 listin), potvrzení městského práva pro poddanská městečka (2 listiny), obchodu se solí (1 listina) a obvěnění markraběnky (1 listina).⁶⁹

(57) Srov. TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 80 (č. 1), HLAVÁČEK, I.: *Brünn als Residenz*, s. 389 a pozn. č. 178.

(58) Srov. HLAVÁČEK, I.: *Das Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 196–198. Martin z Jevíčka koncipoval CDM XI, č. 107.

(59) Srov. HLAVÁČEK, I.: *Das Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 211–213. Jan z Bamberka koncipoval CDM XIV, č. 126.

(60) CDM XI, č. 98 a č. 129.

(61) Srov. BALETKA, T.: *Dvůr, rezidence a kancelář*, s. 371–373

(62) CDM VI, č. 64, tj. RBM III, č. 92.

(63) CDM VI, č. 107, č. 245, č. 248, č. 326 a č. 368, CDM VII, č. 329, tj. RBM III, č. 327, č. 913, č. 924, č. 1271 a č. 1493, RBM IV, č. 1081.

(64) CDM VII, č. 14, tj. RBM IV, č. 46.

(65) CDM VII, č. 811 a č. 839, CDM IX, č. 10 a CDM X, č. 168, tj. RBM V, č. 393 a č. 458 a RBM VI, č. 296.

(66) CDM VIII, č. 163, CDM IX, č. 248 (tj. RBM VII, č. 933) a CDM X, č. 55.

(67) CDM X, č. 219.

(68) CDM XI, č. 293, č. 473 (tj. RBMV I, č. 2326), CDM XII, č. 80, CDM XIII, č. 162, č. 346 a č. 448, CDM XIV, č. 148 a č. 149.

(69) Srov. MARTÍNKOVÁ, L.: *Konfirmační a konsensní listiny*, s. 17–20.

Po stylistické stránce představují dochované listiny z této skupiny konfirmací velmi různorodý celek.⁷⁰ Vedle listin pravděpodobně příjemeckého původu,⁷¹ stojí řada písemností vzniklých v kancelářích Lucemburků, vedle listin velmi stručných a stylisticky jednoduchých zase písemnosti, jejichž text má formu diplomu.⁷²

Stylizátory těchto listin známe pouze v sedmi případech. Po jedné listině lze přiřknout notáři *Petrovi z Loun*,⁷³ *Albertovi*,⁷⁴ *Velislavovi*,⁷⁵ *Janovi z Miličina*⁷⁶ a snad i *Mikulášovi z Nupak*,⁷⁷ dvě listiny shodného znění jsou dílem *Štěpána z Rataj*.⁷⁸

2.2.3. Konfirmace bezinsertní registové

Poměrně málo je dochováno konfirmací bezinsertních registových. Ve všech případech pocházely z markraběcích kanceláří, čili jejich vydavatelem byl *Karel IV.* jako markrabě,⁷⁹ jeho bratr *Jan Jindřich*⁸⁰ se synem *Joštem*,⁸¹ a konečně Janova manželka markraběnka *Markéta Rakouská*.⁸²

Mezi příjemci konfirmačních listin tohoto typu figurují moravské kláštery (3 listiny) a města (2 listiny).

Předmětem potvrzení zde byly ve třech případech daňové úlevy, jednou dar pro klášter a rovněž jednou městská práva hospodářského charakteru.

Po stránce stylistické není tato skupina ničím výjimečná. Jde o listiny stručné a jednoduše koncipované, využívající v potvrzovací formulaci tzv. gradačního formuláře s běžnými konfirmačními slovesy.

(70) Srov. tamtéž, s. 19-20.

(71) Např. CDM VI, č. 64 nebo č. 248.

(72) Např. CDM VII, č. 839 nebo CDM XI, č. 473.

(73) CDM VI, č. 326.

(74) CDM VII, č. 392. O něm srov. TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 32 (č. 40); SPĚVÁČEK, J.: *Významní notáři-diplomaté*, s. 750-752.

(75) CDM VII, č. 14. O něm srov. SPĚVÁČEK, J.: *Protonotář Velislav, přední rádce a diplomat na dvoře Karla IV.* SH 22 (1974), s. 5-49, a TÝŽ: *Významní notáři-diplomaté*, s. 721-730.

(76) CDM XI, č. 473. O něm srov. TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 109 (č. 10); BALETKA, T.: *Dvůr, rezidence a kancelář*, s. 376-378.

(77) Pravděpodobně CDM XI, č. 293. O něm srov. pozn. č. 59.

(78) CDM XIV, č. 148 a č. 149. O něm srov. BALETKA T.: *Dvůr, rezidence a kancelář*, s. 381-382.

(79) CDM VII, č. 190, tj. RBM IV, č. 527. Pro cisterciácký klášter Žďár.

(80) CDM VII, č. 796, tj. RBM V, č. 373. Pro stejný klášter.

(81) CDM XI, č. 267 a CDM XII, č. 103. Pro brněnské augustiniány a pro městečko Strachotice (u Znojma).

(82) CDM IX, č. 72, tj. RBM VI, č. 674. Pro brněnské měšťany.

Stylizátorem Karlovy listiny pro žďárské cisterciáky byl jeden z notářů jeho markraběcí kanceláře známý pod jménem *Jakub Augustinův*.⁸³ Konfirmaci Jana Jindřicha pro stejného příjemce vytvořil podle kancelářské poznámky na ní dochované jistý *H. Cruss*.⁸⁴ snad původem z jeho korutanské kanceláře.⁸⁵ Pravděpodobným autorem textu Joštovy listiny pro brněnské augustiniány byl *Mikuláš z Nupak*,⁸⁶ autorem textu pro Strachotice *Štěpán z Rataj*.⁸⁷

2.2.4. Konfirmace bezinsertní reprodukční

Málo početná je rovněž dochovaná skupina bezinsertních konfirmací reprodukčních, kterou tvoří šestice listin, vydaných *Janem Lucemburským*,⁸⁸ *Karlem IV.*,⁸⁹ markrabětem *Janem Jindřichem*⁹⁰ a jeho syny *Joštem*⁹¹ a *Prokopem*.⁹²

Příjemecky jde o skupinu poměrně pestrou. Dvě konfirmace byly určeny pro markraběte Jana Jindřicha, tři listiny pro příjemce z městského prostředí, jednu listinu obdržel šlechtic.

Potvrzení se ve všech případech týkala nějaké již existující listiny, jejíž obsah byl v textu konfirmace poměrně podrobně reprodukován, často v jednotlivých (a několikrát dokonce i vzestupně očíslovaných) bodech. Obsah potvrzovaných listin byl rovněž různý, jednou šlo o potvrzení závěti markraběte Jana Jindřicha, jednou o potvrzení starobylosti panského rodu,⁹³ dvakrát o potvrzení cechovních statut a dvakrát o majetkové transakce.

(83) O něm srov. SPĚVÁČEK, J.: *Významní notáři - diplomaté*, s. 749-750; TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 33 (č. 46).

(84) Je doložen pouze na této jediné Janově listině.

(85) Srov. HECHT, F.: *Johann von Mähren*. Halle an der Sale 1911.

(86) O něm srov. pozn. č. 61.

(87) O něm srov. pozn. č. 78.

(88) CDM VI, č. 325, tj. RBM III, č. 1270. Pro město Jemnici.

(89) CDM IX, č. 171 a č. 317, tj. RBM VII, č. 525 a 1437. Obě listiny byly určeny pro markraběte Jana Jindřicha.

(90) CDM X, č. 7. Pro brněnský zlatnický cech.

(91) CDM XI, č. 461. Pro brněnský cech cínotepeců. CDM XIII, 233 vydal společně s Prokopem.

(92) CDM XIII, č. 233 pro rod Tetovských z Tetova.

(93) Listina pro Alberta Tetovského z Tetova je zajímavá nejen svým obsahem, ale i svou formou. Jde vlastně o nobilitační diplom, který potvrzuje starobylý původ, panská práva a výsady Tetovských z Tetova. Do současnosti se tento text dochoval v mnohem mladším opisu. Je velmi zmatený a nejasně formulovaný, budí dojem, že šlo o listinu nějakým způsobem poničenou a tedy velmi špatně čitelnou, takže byl její text opsán velmi nepřesně a s mnoha chybami. Otázkou rovněž je, zda tato písemnost vůbec patří do doby, do níž se hlásí.

Po formální a stylistické stránce jde o soubor velmi zajímavý a svým způsobem atypický. Celou skupinu spojuje značný rozsah textů všech šesti listin, daný charakterem tohoto typu bezinsertního potvrzení, tvořícího vlastně jakýsi předstupeň potvrzení insertního. Přitom ve čtyřech případech byla z formuláře vypuštěna arenga, sankce a svědečná formule.⁹⁴ Obě Karlovy konfirmace pro Jana Jindřicha mají formu diplomu.⁹⁵ V dispozičních formulích je třikrát doložen gradační potvrzovací formulář a rovněž třikrát opisný způsob potvrzení.⁹⁶

Stylizátora textu známe pouze v případě Karlova potvrzení závěti markraběte Jana Jindřicha. Tento závažný dokument pravděpodobně koncipoval sám Karlov kancléř *Jan ze Středy*,⁹⁷ jehož jméno je uvedeno v konceptní části mandační poznámky na plíce listiny.

2.3. Konfirmace insertní⁹⁸

Konfirmace s insertem představují vývojově, obsahově i formálně nejvyspělejší druh potvrzovacích listin, a proto nepřekvapí, že je jich v definovaném souboru studovaných listin dochován zdaleka největší počet (70 kusů).

Všechny listiny z této skupiny pak představují typ insertní konfirmace speciální, zatímco hromadné insertní konfirmace pro studované období dochovány nemáme. Značná četnost výskytu speciálních insertních konfirmací vede k nutnosti vnést do rozboru těchto písemností určitý systém, a proto budeme nadále sledovat zvláště insertní konfirmace potvrzující starší konfirmační listinu a insertní konfirmace potvrzující jinou než konfirmační listinu.

(94) Jde o listiny CDM VI, č. 325, CDM X, č. 7, CDM XI, č. 461 a CDM XIII, č. 233.

(95) Listiny CDM IX, č. 171 a č. 317.

(96) Opisným způsobem potvrzení rozumíme vyjádření vydavatelovy vůle zachovávat ustanovení potvrzované listiny v budoucnosti a chránit její platnost proti případným narušitelům.

(97) O něm srov. např. TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 18 (č. 27), s. 25-27 (č. 6), zmínky na s. 21-24, 30, 33, 40, 73, 77, 114, 202, 204 a 209; TÝŽ: *Jan ze Středy (Johannes Noviforensis), kancléř císaře Karla IV., biskup litomyšlský a olomoucký*. ČČM 60 (1886), s. 85-101 a 276-297; KLAPPER, J.: *Johann von Neumarkt. Bischof und Hofkanzler*. Leipzig 1964; SPĚVÁČEK, J.: *Významní notáři diplomaté*, s. 753-754.

(98) Srov. MARTÍNKOVÁ, L.: *Konfirmační a konsensní listiny*, s. 34-49.

Tabulka č. 5: Přehled insertních konfirmací podle druhů inserovaných listin

Insertní konfirmace, potvrzující jinou než konfirmační listinu		Insertní konfirmace, potvrzující starší konfirmační listinu	
Typ inserované listiny	Počet konfirmací s tímto insertem	Typ inserované konfirmace	Počet konfirmací s tímto insertem
exempční privilegium	14	právního pořízení	2
donační privilegium	10	bezinsertní reprodukční	1
zakládací privilegium	9	polokonfirmace	1
smlouva	6	insertní speciální	10
testament (závěš)	3	insertní z r. 134899	10
ojedinelé záležitosti	4		
Celkem	46	Celkem	24

2.3.1. Konfirmace insertní, potvrzující jinou než konfirmační listinu

Insertních konfirmací tohoto typu je v definovaném souboru dochováno 46 kusů.

Exempční privilegium¹⁰⁰ se jako insert vyskytuje v konfirmacích z našeho souboru čtrnáctkrát.¹⁰¹ Mezi vydavatele těchto listin patřili *Jan Lucemburský*,¹⁰² *Karel IV.* jako moravský markrabě¹⁰³ i jako král,¹⁰⁴ a markrabě *Jošt*.¹⁰⁵

Mezi příjemci zaujímají zcela dominantní místo církevní instituce - osm listin bylo určeno pro moravské kláštery a jedna pro olomoucké

(99) Těchto deset listin patří do velmi zajímavého, významného a ojedinelého souboru listin, které vydal král Karel IV. v dubnu 1348 a jejich prostřednictvím potvrdil všechny významné státní listiny a privilegia, vydaná do té doby římskými králi a císaři pro Čechy a Moravu. Stylizátorem všech textů z tohoto souboru byl Karlův sekretář *Mikuláš Sor-tés*. Soubor byl pravděpodobně vydán ve dvou paralelních řadách, z nichž jedna byla určena pro stavovské reprezentanty z Čech a druhá pro zástupce z Moravy.

(100) Název od slova exempce (tj. výjimka), která se udělovala zejména různým řeholním a světským církevním institucím, řídkěji také městům nebo soukromým osobám (zejména příslušníkům šlechty). Výjimka se mohla týkat právních záležitostí, jistých závazků (hlavně finančních), berní atp.

(101) Srov. MARTÍNKOVÁ, L.: *Konfirmační a konsensní listiny*, s. 35-38.

(102) CDM VI, č. 67 (A), CDM VI, č. 90 (B), tj. RBM III, č. 250 a CDM VI, č. 140 (C), tj. RBM III, č. 465.

(103) CDM VII, č. 63 (D), tj. RBM IV, č. 169, CDM VII, č. 220 (E) a CDM VII, č. 453 (F), tj. RBM IV, č. 1198.

(104) CDM VII, č. 702 (G), tj. RBM V, č. 117, RBM V, č. 374 (H), č. 375 (J) a č. 384 (K - ani jedno z nich neotištěno v CDM), CDM VII, č. 808 (L), tj. RBM V, č. 388, dále RBM V, č. 394 (M v CDM neotištěno) a CDM VII, č. 826 (N), tj. RBM V, č. 441.

(105) CDM XIII, č. 348 (O).

biskupství. Na druhém místě stojí města, která obdržela čtyři kusy (pro Brno, brněnského rychtáře, pro Olomouc a Třebíč). Pouze jediná listina byla určena pro šlechtice - Hertwiga z Lichtenštejna.

Potvrzovány byly ve všech případech již dříve vydané listiny, obsahující udělenou exempci nejružnějšího charakteru.¹⁰⁶ Jednalo se například o platnost osvobození od placení berně (5 listin), o soudní imunitu (4 listiny), o osvobození od placení cel a mýt (2 listiny), o dědičnou držbu brněnské rychty (1 listina), o platnost některých zvláštních hospodářských výsad (1 listina) a o platnost narovnání ve sporu mezi klášteřem a jeho nápravníky (1 listina).

Po formální a stylistické stránce jde o skupinu poměrně uzavřenou. Text, uvozující a potvrzující insert, je zpravidla velmi stručný, koncipovaný přesně a výstižně, formulář je ve většině případů krácen o arengu,¹⁰⁷ svědečnou formuli¹⁰⁸ a sankci.¹⁰⁹ Pouze některé z těchto textů z běžného rámce poněkud vybočují.¹¹⁰

Autorsky se podařilo z těchto čtrnácti listin bezpečně zařadit¹¹¹ pouze šest exemplářů. Po jedné listině složili *Velislav (Velek Hayne ze Sedlčan)*,¹¹² *Petr z Loun*,¹¹³ *Vavřinec Mikulášův z Dědic*,¹¹⁴ *Jindřich*

(106) Inzerované listiny jsou tyto: v A - CDM VI, č. 3 (RBM II, č. 2126); v B - deperditum (asi z r. 1298); v C - CDM IV, č. 296; v D - CDM IV, č. 283 (RBM II, č. 1479); v E - CDM VII, č. 112 (RBM IV, č. 289); v F - CDB III, č. 74 (CDM II, č. 248, RBM I, č. 841); v G - zatím neotřetěná privilegia Václava II. z 29. IX. 1304, Praha, a Václava III. z 25. IV. 1306, Svitavy; v H - deperdita vydaná Václavem II. na neznámém místě 8. IV. 1284 a 8. IV. 1289 a markrabím Karlem 12. XI. 1342; v J - předchozí deperditum z 8. IV. 1289; v K - deperditum vydané Janem Lucemburským na neznámém místě dne 22. IV. 1327; v L - CDM VI, č. 335 (RBM III, č. 1317); v M - jako v E; v N - CDM VI, č. 438; v O - CDM VII, č. 79 (RBM IV, č. 197).

(107) Např. CDM VI, č. 67 a č. 140; CDM VII, č. 63, č. 453; RBM V, č. 374 a č. 375; CDM VII, č. 808; CDM XIII, č. 348.

(108) Viz předchozí poznámku.

(109) Např. CDM VI, č. 67 a č. 90; CDM VII, č. 453; RBM V, č. 384; CDM VII, č. 808; CDM XIII, č. 348.

(110) Jde např. o CDM VII, č. 702 pro brněnského rychtáře, která vykazuje některé shodné znaky se stylem *Petra z Loun*. (srov. MARTÍNKOVÁ, L.: *Konfirmační a konsensní listiny*, s. 37 a pozn. č. 265) anebo o CDM VII, č. 826 pro Hertwiga z Lichtenštejna, která byla koncipována německy (srov. tamtéž, s. 37-38).

(111) RBM V, č. 374 a č. 375, které jsou si stylisticky velmi blízké, by snad mohly být dílem veřejného notáře *Jana Ručky*. Srov. MARTÍNKOVÁ, L.: *Konfirmační a konsensní listiny*, s. 36.

(112) CDM VII, č. 63. O něm srov. SPĚVÁČEK, J.: *Protonotář Velislav, přední rádce a diplomat na dvoře Karla IV.* SH 22(1974), s. 5-49 a TÝŽ: *Významní notáři-diplomaté*, s. 721-730.

(113) CDM VII, č. 220. Pravděpodobně je jeho autorství také u CDM VII, č. 702, jež je s předchozí listinou po stylistické stránce příbuzné. O něm srov. SPĚVÁČEK, J.: *Významní notáři diplomaté*, s. 730-740; TADRA, E.: *Kanceláře a písaři*, s. 29 (č. 5).

(114) CDM VII, č. 453. O něm srov. SPĚVÁČEK, J.: *Vavřinec Mikulášův z Dědic, notář Karla IV. jako markraběte moravského.* SH 20 (1973), s. 5-53.

Schatz z Norimberka,¹¹⁵ *Dětmar Maul z Meckbachu*¹¹⁶ a *Štěpán z Rataj*.¹¹⁷

Donační privilegium¹¹⁸ se jako insert vyskytuje v deseti potvrzovacích listinách z definovaného souboru.¹¹⁹ Vydavatelem těchto písemností byl *Jan Lucemburský*,¹²⁰ *Karel IV.* jako markrabě¹²¹ i jako král,¹²² *Jan Jindřich*¹²³ a *Václav IV.*¹²⁴

Mezi příjemci těchto deseti listin stojí na prvním místě moravské kláštery (6 listin), po jedné listině obdrželo město Ivančice a markrabě Jošt, dvě konfirmace získala exkrálovna Alžběta Rejčka.

V insertech¹²⁵ obsažené skutečnosti se v sedmi případech týkaly darování nějakých statků,¹²⁶ po jednom případě pak bylo potvrzeno darování jistých platů,¹²⁷ darování patronátního práva k farnímu kostelu¹²⁸ a darování jistých práv a výsad.¹²⁹

Po formální stránce máme před sebou soubor, tvořený zpravidla velmi stručnými a krátkými listinami, jejichž texty jsou většinou krácené o arengy, svědečné formule nebo i sankce. Výjimkou je zde pouze konfirmace moravského markraběte Jana Jindřicha pro olomoucké dominikánky¹³⁰ a konfirmace krále Václava IV. pro markraběte Jošta.¹³¹

(115) RBM V, č. 384. O něm srov. TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 15 (č. 11) a s. 28 (č. 3).

(116) CDM VII, č. 808. O něm srov. TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 29 (č. 7); SPĚVÁČEK, J.: *Významní notáři diplomaté*, s. 755.

(117) CDM XIII, č. 348. O něm srov. BALETKA, T.: *Dvůr, rezidence a kancelář*, s. 381–382.

(118) Název od slova donace (tj. darování) nějakého práva, majetku, privilegia, titulu atp.

(119) Srov. MARTÍNKOVÁ, L.: *Konfirmační a konsensní listiny*, s. 38–40.

(120) CDM VI, č. 246 (A) a č. 247 (B).

(121) CDM VII, č. 179 (C), tj. RBM IV., č. 495, a č. 221 (D).

(122) CDM VII, č. 809 (E), tj. RBM V, č. 391; č. 810 (F), tj. RBM V, č. 392; č. 841 (G), tj. RBM V, č. 461; a CDM VIII, č. 93 (H).

(123) CDM VIII, č. 308 (J), tj. RBM VI, č. 59.

(124) CDM XIII, č. 25 (K).

(125) V A: CDM VI, č. 212; v B: CDM VI, č. 191; v C: CDM VI, č. 390; v D a v F: CDM VII, č. 113; v E: CDM VII, č. 142; v G: CDM VII, č. 346; v H: CDM VII, č. 391; v J: CDM V, č. 61 a v K: CDM XII, č. 385.

(126) Listiny A, B, D, E, F, G a J.

(127) Listina C.

(128) Listina H.

(129) Listina K.

(130) Listina J, potvrzující CDM V, č. 61. Obsahuje jak arengu (typu *cura*) i sankci (tzv. sankční mandát, určený zeměpanským úředníkům), zajímavým faktem je umístění insertu, který rozděluje na dvě části naraci. V dispozici je použito tří potvrzovacích sloves – *ratificare*, *confirmare* a *approbare*.

(131) Listina K, potvrzující CDM XII, č. 385. Text je velmi dlouhý a obsahově i stylisticky velmi náročný. Jde vlastně o diplom, jehož formulář není krácen vůbec a součástí je arenga (typu *memoria*), svědečná formule i sankce (běžně formulovaná abstraktní, vy-

Tvůrce těchto listinných textů známe bezpečně pouze v několika případech. Shodou okolností jde - až na jedinou listinu - o písemnosti z markraběcí kanceláře mladého Karla. Jednu listinu koncipoval celou *Petr z Loun*,¹³² rovněž jednu pravděpodobně *Albert*,¹³³ v případě dvou listin byla do textu převzata sankce, jejímž autorem byl protonotář *Velislav*,¹³⁴ spolu s některými obraty typickými pro *Petra z Loun* a *Vavřince Mikulášova z Dědic*.¹³⁵ Listinu krále Václava IV. z roku 1400 pro markraběte Jošta měl podle mandačně-konceptní poznámky na plíce sestavit králův tehdejší kancléř *Václav Králík z Buřenic*,¹³⁶ ale v tomto případě je otázkou, zda tomu tak skutečně bylo a zda nefiguroval kancléř v poznámce pouze nominálně „pro forma“.¹³⁷

Privilegia zakládací a donačně-exempční¹³⁸ jsou v insertních konfirmacích potvrzována celkem devětkrát. Jejich vydavatelem byl *Jan Lucemburský*,¹³⁹ *Karel IV.* jako markrabě¹⁴⁰ i jako král,¹⁴¹ *Jan Jindřich*,¹⁴² jeho syn *Jošt*¹⁴³ a konečně král *Václav IV.*¹⁴⁴

Po příjemecké stránce jde o velmi osobitý soubor listin určených výhradně pro zeměpanská města (5 listin) - Křenovice, Jemnici, Hodonín, Jevíčko a Brno - a pro církevní instituce (3 listiny) - premonstráti Zábřdovice, augustiniáni Krasíkov a olomoucká kapitula. Tato skutečnost je vcelku logická vzhledem k obsahu potvrzovaných listin.

Ve všech případech se jednalo o insertní potvrzení zakládací listiny anebo nejstaršího donačně-exempčního privilegia,¹⁴⁵ čili o potvrzení právního a společenského postavení příjemců.

brožující neurčitými tresty a hněvem vláde). Listinným jazykem je středohornoněmčina, čemuž odpovídají také v dispozici použitá konfirmační slovesa - *vornewen*, *bestetigen*, *bevesten* a *confirmieren*. I v této listině insert rozděluje na dvě části obsáhlou naraci.

(132) Listina D, tj. CDM VII, č. 221. Srov. SPĚVÁČEK, J.: *Významní notáři diplomaté*, s. 730-740.

(133) Listina G, tj. CDM VII, č. 841. Srov. SPĚVÁČEK, J.: *tamtéž*, s. 751.

(134) Listiny E a F, tj. CDM VII, č. 809 a 810. Srov. SPĚVÁČEK, J.: *Protonotář Velislav, přední rádce a diplomat*, s. 11.

(135) Srov. MARTÍNKOVÁ, L.: *Konfirmační a konsensní listiny*, s. 39.

(136) O něm srov. TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 46; HLAVÁČEK, I.: *Das Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 187-190; SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV. (1361-1419). K předpokladům husitské revoluce*, s. dle rejstříku.

(137) Srov. MARTÍNKOVÁ, L.: *Konfirmační a konsensní listiny*, s. 40.

(138) Srov. *tamtéž*, s. 40-42.

(139) CDM VI, č. 72, tj. RBM III, č. 151 (A).

(140) CDM VII, č. 467, tj. RBM IV, č. 1250 (B).

(141) CDM VII, č. 798, tj. RBM V, č. 376 (C); CDM IX, č. 385 (D).

(142) CDM VIII, č. 22 (E); CDM VIII, č. 120 (F).

(143) CDM XI, č. 81 (G).

(144) CDM XIV, č. 19, tj. RBMV IV, č. 552 (H).

(145) Inserty jsou tyto: v A - nedochované zakládací privilegium od Přemysla Otakara

Stylisticky jde o značně koncizní soubor latinsky koncipovaných listin s krátkým, stručným až jednoduchým textem, v němž je insert pravidelně postaven mezi naraci a dispozici, s formulářem zpravidla kráceným o arengu, svědečnou formulí a někdy i sankci, s pravidelně používaným gradačním potvrzovacím formulářem v dispozici. Jedinou výjimkou je zde značně obsáhlý diplom z kanceláře krále Václava IV. určený pro olomouckou kapitolu.¹⁴⁶

Karlův markraběcí notář *Vavřinec Mikulášův z Dědic*¹⁴⁷ koncipoval listinu pro zábrdovické premonstráty. Tato listina je pozoruhodná zejména způsobem zpečetění.¹⁴⁸ Karlovu listinu pro Jemnici, téměř shodného znění s Karlovou o deset dní starší polokonfirmaci pro Znojmo,¹⁴⁹ kterou koncipoval *Jindřich Schatz z Norimberka*,¹⁵⁰ koncipoval pravděpodobně tentýž notář. Listina pro krasíkovské augustiniány je dílem notáře *Petra z Javora*.¹⁵¹ Obě Joštovy konfirmace z této skupiny by mohly být dílem jeho notáře *Mikuláše z Nupak*.¹⁵² Konfirmaci Václavovu pro olomouckou kapitolu složil *Jan z Bamberka*.¹⁵³

Smlouvy¹⁵⁴ jsou jako inserty doloženy v šesti konfirmacích a představují poslední rozsahem významnější skupinu inserovaných listin nekonfirmačního charakteru. Jejich vydavateli byli *Karel IV.* jako král,¹⁵⁵ jeho syn *Václav IV.*¹⁵⁶ a markraběcí bratři *Jošt* a *Prokop* společně.¹⁵⁷

(II. ?); v B - CDM II, č. 262, tj. CDB III, č. 107 čili RBM I, č. 873; v C - CDM VI, č. 325, tj. RBM III, č. 1270; v D - CDM III, č. 392 (tj. CDB V, č. 500 čili RBM II, č. 549), CDM IV, č. 119 (tj. CDB V, č. 796 čili RBM II, č. 988) a CDM IV, č. 177 (tj. RBM II, č. 1219); v E - CDM II, č. 189, tj. CDB II, č. 381 čili RBM I, č. 737; v F - CDM V, č. 29, Suppl., tj. CDB V, č. 160 čili RBM II, č. 189; v G - CDM VII, č. 761, tj. RBM V, č. 317; v H - CDM XIII, č. 171.

(146) Listina H, tj. CDM XIV, č. 19, tj. RBMV IV, č. 552.

(147) O něm srov. SPĚVÁČEK, J.: *Vavřinec Mikulášův z Dědic*. SH 20 (1973), s. 5-53.

(148) Pečet na této listině nese negativ obrazu. K jejímu vytvoření pravděpodobně nebylo použito typáře, nýbrž hotové pečeti z jiné listiny. Srov. SPĚVÁČEK, J.: *Vavřinec Mikulášův*, zejm. s. 28-29 a MÜLLEROVÁ, B.: *Panovnické konfirmační listiny pro moravské příjemce v době lucemburské v letech 1341-1355*. DP, FF UJEP, Brno 1988.

(149) CDM VII, č. 790, tj. RBM V, č. 361.

(150) O něm srov. TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 15 (č. 11) a s. 28 (č. 3).

(151) O něm srov. TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 35 (č. 62); HLAVÁČEK, I.: *Das Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 191-192.

(152) O něm srov. BALETKA, T.: *Dvůr, rezidence a kancelář*, s. 371-373.

(153) O něm srov. HLAVÁČEK, I.: *Das Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 211-213.

(154) Srov. MARTÍNKOVÁ, L.: *Konfirmační a konsensní listiny*, s. 42-44.

(155) CDM IX, č. 155, tj. RBM VII, č. 430 (A); CDM IX, č. 238 (B); CDM X, č. 123 (C).

(156) CDM XI, č. 70 (D); CDM XII, č. 201 (E).

(157) CDM XI, č. 411 (F).

Po příjemecké stránce je tento soubor určen výhradně příslušníkům vládnoucí vrstvy - jedna listina je pro šlechtice, pět listin pro moravská markrabata a markraběnky.

Potvrzovány byly smlouvy manželské, spojenecké i mezinárodní.¹⁵⁸

Po formální stránce jde vesměs o listiny značně rozsáhlé, jejichž texty jsou koncipovány úměrně jejich významu: vybraně, výstižně a právnicky přesně. Vzhledem ke skutečnosti, že jde o tzv. diplomy, se krácení formulářů neprojevuje příliš výrazně. Pouze u arengy je situace jiná - je vypuštěna u všech listin. Inserty jsou pravidelně kladeny mezi naraci a dispoziční formuli. Potvrzení je vyjadřováno pomocí vícečetného gradačního formuláře s běžnými konfirmačními slovesy. Kancelářské poznámky se vyskytují zřídka.

Autory textů známe pouze u dvou Karlových listin. Konfirmaci z roku 1371 pro markraběte Jana Jindřicha koncipoval protonotář *Mikuláš z Riesenburka*,¹⁵⁹ konfirmaci pro Jana a Půtu z Potštejna stylizoval notář *Rudolf z Friedbergu*.¹⁶⁰

Zvláštní skupinu tvoří inserované testamenty (poslední pořizování).¹⁶¹ Dochovány jsou tři konfirmace Karla IV. pro jeho bratra Jana Jindřicha,¹⁶² které postupně potvrzují tři závěti, jež dal markrabě sepsat během svého života.¹⁶³

Všechny tři listiny jsou velmi dlouhé diplomy stylizované precizně a právnicky přesně, každý je pravděpodobně dílem jiného autora. Pouze poslední listina je krácena. Z jejího formuláře byla vypuštěna arenga, sankce i svědečná formule. Všechny tři listiny byly opatřeny kancelářskými poznámkami.

Stylizátora nejstarší konfirmace z roku 1355 neznáme. Zato v případě listiny z roku 1366 víme, že jím byl pravděpodobně notář *Petr Tilonův z Vratislavi*,¹⁶⁴ a v případě poslední konfirmace z roku 1371 šlo o notáře *Petra z Javora*.¹⁶⁵

(158) Inserty jsou tyto: v A - CDM IX, č. 155, tj. RBM VII, č. 420; v B - CDM IX, č. 187 a č. 216; v C - CDM X, č. 118; v D - CDM XI, č. 69; v E - CDM XII, č. 199 a č. 200; v F - Palacký, F. (ed.): *Formelbücher*, II, s. 91.

(159) O něm srov. TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 39 (č. 117) a s. 46 (č. 9); HLAVÁČEK, I.: *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 193-194.

(160) O něm srov. TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 32 (č. 43) a s. 60; SCHÖFFEL, P.: *Rudolf von Friedberg*. AZ 40(1931), s. 26-49.

(161) Srov. MARTÍNKOVÁ, L.: *Konfirmační a konsensní listiny*, s. 44.

(162) CDM VII, č. 317, tj. RBM VI, č. 126 (A); CDM IX, č. 423 (B); CDM X, č. 121 (C).

(163) Inserovány jsou tyto listiny: v A - CDM VII, č. 980, tj. RBM II, č. 45 a č. 2004; v B - CDM IX, č. 420; v C - CDM X, č. 118.

(164) O něm srov. TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 36 (č. 75).

(165) O něm srov. TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 35 (č. 62); HLAVÁČEK, I.: *Das Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 191-192.

Na závěr pojednání o insertních konfirmacích, potvrzujících nekonfirmační listinu, je třeba zmínit čtyři ojedinělé případy. Tři listiny byly vydány v Karlově markraběcí kanceláři,¹⁶⁶ jedna listina v jeho kanceláři císařsko-královské.¹⁶⁷

Texty všech čtyř listin jsou bez insertů poměrně krátké a jednoduché, omezují se na základní údaje, formulář je ve všech případech krácen o arengu, sankci i svědečnou formuli. Inserty jsou vkládány mezi naraci a dispozici a potvrzení je ve všech případech vyjádřeno pomocí gradačního vícečlenného formuláře, v listinách A a C je do dispozice vloženo ještě i vyjádření panovníkova souhlasu se zlistiněním, které se často objevuje v listinách koncipovaných notářem *Albertem*. Listinu B koncipoval notář *Petr z Loun*. Listinu D koncipoval pravděpodobně hlohovský děkan *Jan*.¹⁶⁸

Nyní stručně k obsahu inserovaných listin. V konfirmaci A byla potvrzena starší konsensní listina krále Jana z roku 1339 pro Střežka Holuba staršího z Komořan a jeho bratry.¹⁶⁹ Konfirmace B potvrzovala platnost *rozsudku* z roku 1272 ve sporu mezi louckými premonstráty a znojemskými měšťany.¹⁷⁰ Třetí konfirmace z markraběcí kanceláře - C - ověřovala platnost dluhopisu krále Jana z roku 1337 ve prospěch jeho dvořana Jindřicha z Kauffungu.¹⁷¹ Konečně konfirmace D je případem zcela zvláštním. Jejím příjemcem bylo město Brno a potvrzovala platnost jednoho konkrétního článku z velkého privilegia krále Václava I. z roku 1243,¹⁷² takže její přesné typové zařazení je poněkud problematické.¹⁷³

2.3.2. Konfirmace insertní, potvrzující starší konfirmační listinu

Konfirmačních listin, potvrzujících platnost již dříve vydaných konfirmací, se ze studovaného období dochovaly pro moravské příjímce celkem 24 kusy. Ty se od sebe mimo jiné liší typem potvrzované konfirmační listiny. Tato skutečnost se jeví jako natolik průkazná, že

(166) CDM VII, č. 298 (A); CDM VII, č. 404, tj. RBM IV, č. 1105 (B); CDM VII, č. 478, tj. RBM IV, č. 1268 (C).

(167) CDM X, č. 21 (D).

(168) O něm srov. TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 35 (č. 68).

(169) CDM VII, č. 227, tj. RBM IV, č. 656.

(170) CDM IV, č. 66, tj. CDB V, č. 675 čili RBM II, č. 793.

(171) RBM IV, č. 382.

(172) CDM III, č. 32, tj. CDB IV, č. 17 čili RBM I, č. 1069.

(173) K potvrzení tohoto ustanovení o osvobození od cel a mýt došlo údajně na žádost brněnského rychtáře, přisezných a celé obce podpořenou ještě přímluvou markraběte Jana Jindřicha. Je pravděpodobné, že pozadí vzniku této konfirmace je mnohem složitější a že vysvětlení bude třeba hledat v oblasti dějin hospodářských a snad i politických.

byla zvolena za kritérium pro vzájemné porovnání písemností tohoto souboru.

Již dříve vydané **konfirmace právního pořízení** se v postavení insertu vyskytují dvakrát. Poprvé v listině markraběte Jošta z roku 1376, určené pro město Uherský Brod.¹⁷⁴ Do současnosti se dochovala v českém překladu ze 16. století. Jejím původním jazykem však pravděpodobně byla latina. Na prosbu uherskobrodských měšťanů potvrzuje v roce 1351 vydanou konfirmaci markraběte Jana Jindřicha.¹⁷⁵ Ta potvrzovala platnost jimi provedené koupě dvou vsí. Text Joštovy insertní konfirmace není příliš rozsáhlý. Styl je věcný a jednoduchý, snaha po zestručnění se projevuje i krácením formuláře o sankci a svědky. Insert je vložen mezi naraci a dispozici, ve které je užito čtyřčlenného gradačního potvrzovacího formuláře, který užívá v českém překladu sloves *ujišťovati, utvrzovati, obnovovati* a *potvrzovati*, tj. v latině *approbare, ratificare, innovare* a *confirmare*. Vzhledem ke způsobu dochování je bohužel téměř nemožné zařadit tento exemplář autorsky.

Druhá listina je od krále Václava IV. Byla vydána roku 1396 pro olomoucké biskupy¹⁷⁶ a potvrzuje konfirmaci právního pořízení od téhož vydavatele, avšak o čtrnáct let starší,¹⁷⁷ ve které byla ověřena platnost koupě jistých v Čechách ležících statků a jejich připojení k državě olomouckých biskupů. V případě této Václavovy insertní konfirmace z roku 1396 jde o velmi dlouhý a stylisticky precizní diplom, striktně dodržující skladbu listinného formuláře, z něhož je vypuštěna pouze v té době se již zřídka vyskytující svědečná formule. Insert má nezvyklé postavení mezi promulgací, stojící až za arengou typu *cura*, a narací, na kterou pak bezprostředně navazuje dispozice. Ta užívá pětičlenného gradačního potvrzení, avšak s velmi neobvyklými slovesy - *unire, annectire, incorporare, applicare* a *confirmare*. Podle relačně-konceptní poznámky na plice listiny byl jejím relátorem biskup v Leubusu *Jan*,¹⁷⁸ autorem textu notář *Vlachník Janův z Weitmile*,¹⁷⁹ na dorsu listiny se nachází rovněž poznámka registrátora známého pod jménem *Petrus de Wischow*.¹⁸⁰

Potvrzení konfirmace bezinsertní reprodukční se objevilo pouze jedinkrát v insertní konfirmaci Jana Lucemburského z roku 1312 pro

(174) CDM XI, č. 28.

(175) CDM VIII, č. 132.

(176) CDM XII, č. 323.

(177) Tj. z roku 1382; jde o CDM XI, č. 273.

(178) Srov. HLAVÁČEK, I.: *Das Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 466 (č. 54).

(179) O něm viz citované práce a biografické údaje v prosopografické příloze.

(180) Srov. TADRA, F.: *Kanceláře a pisaři v zemích českých*, s. 47 (č. 27) a s. 71 (č. 10); HLAVÁČEK, I.: *Das Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 313-314.

brněnské augustiniánky z tzv. kláštera herburských panen,¹⁸¹ která obnovovala platnost listiny krále Václava II. z roku 1286,¹⁸² což bylo bezinsertní reprodukční potvrzení privilegia krále Václava I.¹⁸³ a jeho konfirmace od krále Přemysla Otakara II.¹⁸⁴

Nejde o příliš dlouhou písemnost. Stylisticky je jednoduchá, věcná a stručná. Z formuláře je vypuštěna pouze sankce a svědečná formule. Inzerovaná listina Václava II. je umístěna mezi narácí a dispozicí. V dispozici je užito sloves *ratificare* a *confirmare*. Autor textu této listiny není znám.

Rovněž polokonfirmace se v postavení insertu objevila pouze jednou a to v insertní konfirmaci Karla IV. z roku 1348, která byla - stejně jako předchozí listina - určena pro brněnské augustiniánky.¹⁸⁵ Jednalo se o potvrzení jeho vlastní polokonfirmace, kterou vydal pro herburské panny v roce 1342 ještě jako moravský markrabě.¹⁸⁶ Karlova insertní konfirmace není příliš rozsáhlá. Její text je formulován stručně a věcně. Lze říci, že jeho formulace jsou pod značným vlivem stylu inzerované listiny, jejímž autorem byl Karlův markraběcí notář známý pod jménem *Vavřinec Mikulášův z Dědic*.¹⁸⁷ Sama insertní konfirmace není autorsky zcela jednoznačně zařaditelná. Vykazuje pouze některé rysy stylu dalšího Karlova významného notáře *Alberta*.¹⁸⁸ Z listinného formuláře byla vypuštěna pouze svědečná řada. Dispozice užívá pětičlenného gradačního potvrzovacího formuláře se slovesy *innovare*, *ratificare*, *laudare*, *approbare* a *confirmare*.

Nejčastěji inzerovaným typem potvrzovacích listin jsou v insertních konfirmacích pro moravské příjemce jednoznačně konfirmace insertní speciální, které se v postavení insertů v konfirmacích vyskytují celkem desetkrát.

Tento způsob potvrzení je obsažen v šesti listinách Karla IV. Prvních pět jeho konfirmací tohoto typu vzniklo v rozmezí let 1348 až 1359 a o této skupince lze říci, že obsahuje listiny, které jsou si velmi podobné svou stavbou, hlavními charakteristickými znaky a částečně i stylem.

(181) CDM VI, č. 66.

(182) CDM IV, č. 246, tj. RBM II, č. 1410.

(183) CDB IV, č. 39.

(184) CDB IV, č. 260.

(185) CDM VII, č. 805.

(186) CDM VII, č. 454.

(187) K němu srov. citované práce a známé biografické údaje podle J. Spěváčka v propografické příloze.

(188) Srov. tamtéž.

Nejstarší Karlova listina z roku 1348 byla určena pro scholastika při olomouckém kostele¹⁸⁹ a potvrzovala platnost jeho vlastní insertní konfirmace z roku 1335,¹⁹⁰ obnovující platnost privilegia krále Václava II. z roku 1284, které se týkalo daňových úlev.¹⁹¹ Druhá listina také z roku 1348 byla určena pro olomoucké biskupství jako celek¹⁹² a potvrzovala tutéž insertní konfirmaci z roku 1335 jako v předchozím případě.¹⁹³ Další dva kusy byly určeny pro žďárské cisterciáky a pocházely z let 1348¹⁹⁴ a 1351.¹⁹⁵ První listina potvrzovala Karlovu konfirmaci z roku 1338,¹⁹⁶ která obnovovala platnost privilegia krále Jana z roku 1331.¹⁹⁷ Druhá z těchto listin pak potvrzovala platnost insertní konfirmace Jindřicha z Lichtenburka z roku 1323,¹⁹⁸ jejímž prostřednictvím tento šlechtic stvrdil platnost donačního privilegia svého děda Smila z Lichtenburka z roku 1265 pro klášter.¹⁹⁹ Poslední Karlova konfirmace z této první pětice pocházela z roku 1359 a obdrželo ji město Jihlava.²⁰⁰ Šlo o potvrzení společné insertní konfirmace krále Václava I. a jeho syna markraběte Přemysla z doby kolem roku 1249.²⁰¹

Ve všech pěti případech jde o listiny většinou nevelkého rozsahu vlastního textu bez insertů, stylizované jednoduše, stručně a věcně. Krácení formuláře se zde neprojevuje nijak výrazně. Sankce nebyla vypuštěna ani v jedné z listin, svědečná řada chybí čtyřikrát a arengu postrádá jediná listina. O listině pro Jihlavu z roku 1359 lze říci, že nese všechny hlavní formální znaky diplomu či privilegia ve slavnostním vyhotovení včetně úvodní verbální invokace, zvěčňovací formule a panovníkova monogramu. Inzerované listiny jsou zpravidla umístěny mezi naraci a dispozici, pouze v konfirmaci pro olomoucké biskupství stojí insert mezi dispozicí listiny a koroborací. Dispozice má podobu gradačního potvrzovacího formuláře, a to tří až pětičlenného, s běžnými konfirmačními slovesy: *approbare*, *laudare*, *ratificare*, *innovare* a *confirmare*. Kancelářské poznámky nese pouze listina pro Jihlavu, je-

(189) RBM V, č. 346.

(190) CDM VII, č. 63.

(191) CDM IV, č. 283, tj. RBM II, č. 1479.

(192) CDM VII, č. 783.

(193) CDM VII, č. 63.

(194) CDM VII, č. 786.

(195) CDM VIII, č. 97.

(196) CDM VII, č. 190.

(197) CDM VI, č. 432.

(198) CDM VI, č. 235.

(199) CDB V, č. 460.

(200) CDM IX, č. 129.

(201) CDM III, č. 147, tj. CIM II, č. 5 a 6, tj. také RBM I, č. 1226.

jíž text vytvořil Karlův notář *Jan z Eistatu*.²⁰² Na dorsu této listiny je poznámka registrátora - *Jana Milíče z Kroměříže*.²⁰³ V případě obou listin pro žďárské cisterciáky pak lze sledovat jistou slohovou podobnost s texty *Petra z Loun* a částečně i *Vavřince Mikulášova z Dědic*,²⁰⁴ což však mohlo být snadno způsobeno například vlivem insertů, užitím podobných vzorových obrátů z formulářové sbírky, podobným školením nebo původem anebo přímo napodobením stylu některého z těchto předních notářů. Ostatní listiny z této skupiny se autorsky zařadit nepodařilo.

Markrabě Jan Jindřich figuruje jako vydavatel pouze u jediné dochované listiny popisovaného typu. Byla vydána v roce 1357 pro znojemské klarisky.²⁰⁵ Tato listina potvrzovala starší insertní konfirmaci Karla IV. z roku 1348,²⁰⁶ která obnovovala platnost další jeho konfirmace z roku 1339,²⁰⁷ stejně jako privilegia krále Jana Lucemburského z roku 1327. Text Janovy konfirmace není zvláště rozsáhlý. Stylizovaný je věcně a jednoduše. Arenga typu *cura* i sankce ve formě mandátu jsou součástí listinného formuláře, z něhož byla vypuštěna svědečná formule. Insert stojí mezi narácí a dispozicí, která se skládá ze tříčlenného potvrzovacího formuláře se slovesy *approbare*, *innovare* a *ratificare*. Kancelářské poznámky na listině nejsou. Rovněž autor textu není znám, ačkoli písemnost nese některé prvky typické pro styl *Mikuláše z Nupak*,²⁰⁸ což však nemusí být samo o sobě důvodem jeho autorství.

Původem z kanceláře krále Václava IV. jsou tři dochované listiny popisovaného typu. Dvě z nich pocházejí z roku 1376 a byly určeny pro moravského markraběte Jošta. Jde o latinský²⁰⁹ a německý²¹⁰ exemplář téže listiny. Třetí Václavova konfirmace pochází z roku 1398 a jejím příjemcem byla olomoucká kapitula.²¹¹ Obě potvrzení pro Jošta se týkala insertní konfirmace Karla IV. z roku 1371,²¹² která ratifikovala znění třetího testamentu markraběte Jana Jindřicha. Listina pro olo-

(202) Srov. TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 33 (č. 51) a s. 253.

(203) Srov. TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 35 (č. 59), s. 60 a 71 (č. 12) a také citované práce a biografické údaje v prosopografické příloze.

(204) Jde zejména o použitá konfirmační slovesa, typickou stylizaci narace, koroborace a datovací formule.

(205) CDM IX, č. 65.

(206) CDM VII, č. 808.

(207) CDM VII, č. 239.

(208) O něm srov. BALETKA, T.: *Dvůr, rezidence a kancelář*, s. 371-373. Jeho činnost je prokazatelná až v Joštově kanceláři.

(209) CDM XI, č. 12.

(210) CDM XI, č. 13.

(211) CDM XV, č. 378.

(212) CDM X, č. 121 a č. 123.

mouckou kapitolu obnovovala platnost smíšené konfirmace markraběte Karla z roku 1342,²¹³ která insertně potvrzovala platnost privilegia krále Přemysla Otakara II. z roku 1256.²¹⁴ Ve všech třech případech jde o listiny velmi dlouhé, které mají formu diplomů. Ani jeden z těchto exemplářů nenese kancelářské poznámky. Tím však veškerá možná shoda mezi nimi končí.

Obě listiny pro markraběte Jošta jsou pravděpodobně dílem *Mikuláše z Riesenburka*.²¹⁵ Jejich styl je velmi precizní, složitý, objevuje se v něm snaha po květnatosti, která se projevuje značným pleonasmem téměř ve všech částech formuláře. Obě listiny sice mají arengu typu *fidelitas* i svědečnou formuli, zato postrádají jakýkoli náznak sankce. Insert je v obou listinách umístěn mezi arengu a naraci, která plynule přechází do dispozice, formulované jako tříčlenné gradační potvrzení se slovesy *approbare, confirmare* a (pro Mikuláše typickým) *laudare*.

Listina pro olomouckou kapitolu je od předchozích dvou exemplářů naprosto odlišná. Stylizována je velmi jednoduše, věcně a výstižně, její formulář sice obsahuje arengu typu *cura*, stejně jako sankci ve formě mandátu pro zeměpanské úředníky, postrádá naproti tomu svědečnou formuli. Insert zde má obvyklé postavení mezi narací a dispozicí, která – patrně pod vlivem inserované konfirmace, jež byla dílem Vavřince Mikulášova z Dědic – užívá potvrzovacího gradačního formuláře s typickými potvrzovacími slovesy zmíněného Karlova markraběcího notáře, a sice *approbare, ratificare, innovare a confirmare*, dokonce i ve shodném pořadí. Jméno skladatele textu této Václavovy konfirmace však zůstává neznámým.

2.4. Polokonfirmace²¹⁶

Bylo již shora naznačeno, že polokonfirmace jsou takovým druhem potvrzovacích listin, u nichž je dispozice rozčleněna do dvou na sobě většinou nezávislých částí, z nichž jedna obsahuje potvrzení nějaké právní záležitosti nebo listiny (či listin) v libovolné podobě, kdežto druhá část dispozice obsahuje většinou udělení nových práv, výsad, atp.

Polokonfirmace vzešlé z lucemburských kancelářů v letech 1310 až 1411 a určené pro moravské příjemce představují soubor bezmála čtyř desítek listin vydaných v nejruznějších záležitostech a v těch nejrozmanitějších podobách. Abychom se v tomto souboru orientovali poněkud snáze, budeme vývoj polokonfirmací nadále sledovat ve čtyřech

(213) CDM VII, č. 399.

(214) CDB V, č. 84.

(215) O něm srov. TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 39 (č. 117) a s. 46 (č. 9); HLAVÁČEK, I.: *Das Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 193-194.

(216) Srov. MARTÍNKOVÁ, L.: *Konfirmační a konsensní listiny*, s. 23-32.

celcích, odlišujících se od sebe navzájem použitým druhem potvrzení. Budeme tedy hovořit o polokonfirmacích s potvrzením ve tvaru konfirmace bezinsertní všeobecné, o polokonfirmacích s potvrzením ve tvaru konfirmace bezinsertní zmínkové, o polokonfirmacích s potvrzením ve tvaru konfirmace insertní speciální a konečně o polokonfirmacích s potvrzením ve tvaru konfirmace jiného druhu než byly vyjmenovány.

2.4.1. Polokonfirmace s potvrzením ve tvaru konfirmace bezinsertní všeobecné

Polokonfirmací tohoto typu bylo vydáno bezkonkurenčně největší množství – 24 exempláře. Jejich vydavatelem byl král *Jan Lucemburský*, král *Karel IV.* a také markrabata *Jan Jindřich*, *Jošt* a *Prokop*. Shodným základním znakem všech zmíněných listin je dispozice složená ze dvou částí, z nichž jedna vyjadřuje potvrzení ve formě bezinsertní všeobecné konfirmace, kdežto druhá obsahuje různá nová udělení.

Z královské kanceláře Jana Lucemburského vyšlo celkem 5 listin tohoto typu. Jedna z nich byla určena pro moravskou stavovskou obec,²¹⁷ dvě listiny obdržel klášter cisterciáček na Starém Brně,²¹⁸ další dvě listiny byly určeny pro moravská města Uherské Hradiště²¹⁹ a Brno.²²⁰

Naprostojedinečným případem v celém souboru je Janova listina pro moravskou stavovskou obec, vlastně tzv. Janova „volební kapitulace“, označovaná obvykle jako inaugurační diplom, vydaná v Brně dne 18. června 1311.²²¹ Ačkoli jde o písemnost poměrně obsáhlou a z politického i historického hlediska velmi cennou a významnou, stylizována je prostě, jasně a věcně. Autor jejího textu znám není.²²² Dispozice

(217) CDM VI, č. 49.

(218) CDM VI, č. 292 a č. 337.

(219) CDM VI, č. 282.

(220) CDM VI, č. 283.

(221) Janova „volební kapitulace“ se stala předlohou pro tzv. quasikonfirmaci Karla IV. (listina č. 67 v seznamu konfirmací, tj. CDM VII, č. 746 neboli RBM V, č. 191), která není datována. Srov. J. Spěváček v RBM V/1, pozn. 1 k č. 191, s. 105–106 (po 2. 9. 1347). Listina bývá rovněž označována jako tzv. inaugurační diplom. O ní srov. HRUBÝ, V.: *Inaugurační diplom krále Jana Lucemburského*. ČČH 16 (1910), s. 298–305; TÝŽ: *Über das Privilegium Königs Johann vom 18. Juni 1311 für Mähren*. Ein diplomatischer Beitrag zum Nachweis seiner Echtheit. Prag 1912; CHALOUPECKÝ, V.: *Privilegium krále Jana Čechům a Moravanům z roku 1310*. ČČH 15 (1909), s. 52–59; TÝŽ: *O privilegiu vydaném Čechům a Moravanům při nastoupení krále Jana Lucemburského*. ČČH 16 (1910), s. 407–411; TÝŽ: *Inaugurační diplomy krále Jana z roku 1310 a 1311*. ČČH 50 (1949), s. 69–102.

(222) V polovině roku 1311 pravděpodobně král Jan ještě neměl k dispozici plně konstituovanou královskou kancelář. Je proto třeba brát v úvahu možnost, že v případě autora této listiny mohlo jít o dožádaného notáře z některé pražské kanceláře – biskupské, kapi-

v první části vyjadřuje královu vůli zachovávat všechna práva a výsady, jichž se dostalo moravské světské i duchovní moci od předchozích panovníků, přičemž k vyjádření tohoto Janova úmyslu stylizátor použil náznak gradačního formuláře, složeného ze sloves *ratum et gratum habere, conservare* a *confirmare*. Ve druhé části dispozice následuje udělení nových milostí.²²³

Obě listiny pro městské příjemce jsou dlouhé, přesně a jasně formulované a jejich sloh se vyznačuje užíváním netypických slovních obrátů. V potvrzovací části dispozice bylo v obou případech použito gradačního konfirmačního formuláře - v případě brněnské listiny tříčlenného a v případě listiny uherskohradištské čtyřčlenného - se slovesy *laudare, approbare, innovare* a *confirmare*. Autorsky tyto dva listinné texty doposud určeny nebyly. V obou případech se setkáváme s krácením listinného formuláře. Brněnská listina postrádá arengu a svědečnou formuli, uherskohradištská listina pak navíc také sankci.

Listiny určené pro starobrněnské cisterciáčky jsou obě krátké a stručné, stylizované jednoduše a výstižně. První listina z roku 1325, vydaná na přímluvu fundátorky exkrálovny Alžběty Rejčky, je dílem neznámého autora. Kromě potvrzení, vyjádřeného tentokrát opisným způsobem, uděluje klášteru právo k šenkování vína. Formulář je zkrácen o arengu a svědky, sankce má podobu mandátu pro brněnské měšťany. Autorem druhé listiny z roku 1327 byl významný Janův notář *Petr z Loun*.²²⁴ Jím stylizovaná listina nemá arengu, sankci ani svědečnou formuli. Potvrzení všech starších práv a výsad kláštera je vyjádřeno pomocí tříčlenného gradačního formuláře se slovesy *approbare, innovare* a *confirmare*. Datovací formule má pro Petra typický incipit *Actum et datum etc.* Udělení ve druhé části dispozice se týká držby jisté kaple.

Karel IV. je vydavatelem tří listin popisovaného typu. Dvě z nich byly určeny pro město Znojmo,²²⁵ jednu listinu obdržel klášter augustiniánek neboli herburských panen v Brně.²²⁶

Nejprve k listinám pro Znojmo. První polokonfirmace pochází z Karlova markraběcího období. Byla vydána v roce 1338 a její text stylizoval Karlův markraběcí notář známý pod jménem *Jakub Augusti-*

tušní, staroměstské atp. - jenž mohl starší praxi české královské kanceláře znát, případně v ní mohl být ke konci přemyslovského období činný.

(223) V listině byla mimo jiné uznána nedělitelnost a celistvost českého státu, právo příslušníků stavovské obce na volbu krále, byly uznány některé zásady pro výběr berně, pro sanaci královských dluhů apod. Originál této listiny je dnes uložen v MZA Brno ve fondu Stavovské listiny pod č. 2, má statut tzv. kulturní památky České republiky.

(224) O něm srov. SPĚVÁČEK, J.: *Významní notáři-diplomaté prvních Lucemburků v Čechách*. ČsČH 21 (1973), s. 730-740; TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 29 (č. 5).

(225) CDM VII, č. 191 a č. 790.

(226) CDM VII, č. 454.

nův.²²⁷ Jde o písemnost obsáhlou, přestože dnes známému textu chybí sankce, svědci i koroborace. Stylizována je výstižně a věcně. Dispozice potvrzuje starší práva a výsady prostřednictvím tříčlenného gradačního formuláře se slovesy *ratum et gratum habere, approbare* a *confirmare*, ve druhé části městu uděluje jisté majetky.

Druhá Karlova znojenská polokonfirmace pochází z jeho královského období, konkrétně z roku 1348. Jde o dílo jeho významného notáře – *Jindřicha Schatza z Norimberka*.²²⁸ Ten zde vytvořil obsáhlý text, stylisticky složitý, ve formě diplomu. Dispozice potvrzuje všechna starší práva, výsady a listiny v pětičlenném gradačním formuláři za použití sloves *innovare, approbare, ratificare, laudare* a *confirmare*. Na potvrzení navazuje plynule udělení berního osvobození. V listině chybí svědečná řada, což u diplomů z Karlovy říšsko-české kanceláře není běžné.

Poslední Karlovu confirmaci popisovaného typu pro brněnské augustiniánky, vydanou rovněž v jeho markraběcím období v roce 1342, koncipoval jeho notář *Vavřinec Mikulášův z Dědic*.²²⁹ Jde o listinu dlouhou, vykazující stylistickou shodu s některými dalšími listinami.²³⁰ Kromě sankce a svědečné formule je listina ochuzena také o arengu, jejíž vypuštění však částečně nahrazuje velmi podrobná narace. Dispozitivní formule obsahuje bezinsertní všeobecnou confirmaci starších listin a výsad, vyjádřenou pětičlenným gradačním formulářem se slovesy *ratum et gratum habere, recognoscere, innovare, approbare* a *confirmare*. Za ní následuje udělení berního osvobození. Datace má pro Mikulášovy listiny typickou podobu – *Actum et datum etc.*

Z markraběcí kanceláře Jana Jindřicha pochází velmi zajímavý soubor celkem dvanácti listin tohoto typu. Pouze jediná z nich vydaná v roce 1356 byla určena pro město Jihlavu.²³¹ Zbývajících jedenáct kusů z roku 1362 tvoří velmi zvláštní a ojedinělý celek písemností, které byly určeny téměř pro všechny moravské kláštery²³² z řádu cisterciáků, premonstrátů, benediktýnů a klarisek. Autory textů neznáme.

Nejprve tedy k listině jihlavské, která je poměrně dlouhá, i přes to, že byl její formulář zkrácen o arengu a svědečnou formuli. Její styl vykazuje mnoho shodných prvků s listinami prokazatelně vzniklými v Janově markraběcí kanceláři. Dispozice vyjadřuje všeobecné potvr-

(227) O něm srov. TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 33 (č. 46); SPĚVÁČEK, J.: *Významní notáři - diplomaté*, s. 749-750.

(228) O něm srov. TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 15 (č. 11) a s. 28 (č. 3).

(229) O něm srov. SPĚVÁČEK, J.: *Vavřinec Mikulášův z Dědic*. SH 20 (1973), s. 5-53. Dále též TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 29 (č. 9); SPĚVÁČEK, J.: *Významní notáři - diplomaté*, s. 740-748 a jinde. Viz údaje v prosopografické příloze.

(230) Jde např. o CDM VII, č. 425 a č. 440.

(231) CDM IX, č. 5.

(232) CDM IX, č. č. 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, CDM XV; č. 88, 89, 90.

zení opisným způsobem, ve druhé části uděluje dědicům fundátorů jihlavských patronátních kostelů právo vykoupit darované statky, odkázané církevním osobám nebo institucím. Sankce má podobu mandátu adresovaného markraběcím úředníkům.

Následující soubor jedenácti polokonfirmací pro moravské kláštery je třeba rozebrat a přiblížit poněkud podrobněji. Všech jedenáct listin bylo vydáno v Králově Poli dne 25. prosince 1362 markrabětem Janem Jindřichem.²³³ Text všech listin je doslovně shodný, stylizovaný podle formuláře pracovním označeného *Principum decet etc.* Ačkoli byl text všech jedenácti listin pravděpodobně dílem jediného autora, projevilo se v tomto souboru na jednotlivých listinách několik písařských rukou (nejméně dvě).²³⁴ Význam tohoto souboru však netkví pouze v jeho jedinečnosti a výjimečnosti po stránce diplomatické, ale i po stránce faktické. Vedle potvrzení všech starších listin, práv a výsad klášterům uděluje soudní imunitu a vlastní jurisdikci nad klášterními statky a poddanými, což patrně byl hlavní účel vydání těchto listin.²³⁵

Nejprve tedy několik slov k identifikaci tohoto souboru. Je tvořen celkem jedenácti listinnými texty, otištěnými v devátém, desátém a patnáctém svazku moravského diplomatáře,²³⁶ z nichž osm kusů je do současnosti dochováno ve znění originálu,²³⁷ tři exempláře jsou dochovány v podobě mladších opisů.²³⁸

Charakter těchto polokonfirmací, jejich obsah i formu lze vykreslit na kterémkoli z těchto jedenácti kusů, neboť se od sebe liší pouze konkrétní adresou a jmenováním příslušného adresáta v textu. Zvolme tedy jako příklad třeba listinu pro oslavanské cisterciáčky.

(233) Listiny jsou datovány takto: *Actum et datum in Nova villa die incarnationis Domini anno millesimo trecentesimo sexagesimo tertio*. V CDM je tato datace rozvedena jako 25. březen 1363. Toto datování však vyvrátila a opravila Marie Linhartová v RBM VII/5, s. 788, pozn. 1. Na základě srovnání itinerářových údajů o místech výskytu markraběte Jana Jindřicha v letech 1362 a 1363 celý soubor předatovala k 25. prosinci 1362.

(234) Paleografický rozbor tohoto souboru provedl ve své diplomové práci MATYSKA, J.: *Listiny moravských markrabat ve 14. století (1334-1375)*. DP, FF UJEP, Brno 1957, zejm. s. 50-52.

(235) Srov. VANĚČEK, V.: *K soudní imunitě duchovních statků na Moravě*. Praha 1931.

(236) Soubor tvoří listiny CDM IX, č. 305 (v seznamu konfirmací v příloze č. 132), č. 306 (133), 307 (134), 308 (135), 309 (136), 310 (137), 311 (138), 312 (139) a dále CDM XV, č. 88 (140), 89 (141) a 90 (142). Listina CDM X, č. 34 je shodná s CDM XV, č. 89 (141), byla však vydána podle kopie ze 16. století, a proto nese její text řadu chybných míst včetně datování do 25. března 1368. Listina CDM XV, č. 89 (141) byla B. Bretholzem vydána na základě originálu. Některé listiny jsou registovány v ŠEBÁNEK J.: *Archivy zrušených klášterů moravských a slezských*. I. Inventář listin a listů. Brno 1933, s. 160-161, č. 800-805, avšak s chybnou datací do 25. března 1363.

(237) CDM IX, č. 305, 306, 307, 309, 310 a CDM XV, č. 88, 89 a 90.

(238) CDM IX, č. 308, 311 a 312.

Text listiny nezačíná invokací, nýbrž přímo intitulací markraběte Jana Jindřicha, po které následuje speciální adresa a salutace bez zvěčňovací formule, jejíž užívání ostatně nebylo v případě konfirmací Jana Jindřicha nijak časté. Obsahově i stylisticky zajímavou pasáží je arenga typu *cura*,²³⁹ podle jejíhož incipitu - *Principum decet piis prosequi favoribus, illos tamen, qui...* - byl formulář listiny označen. Na arengu navazuje participiálním tvarem *volentes itaque etc.* stručná narace. Dispozice je jako obvykle u polokonfirmací složena ze dvou částí. V první je opisným způsobem vyjádřeno potvrzení všech starších privilegií a listin - *conservamus presentibus et volumus futuris temporibus generosius conservare*. Druhá část dispozice přináší udělení shora zmíněné soudní imunity a vlastní jurisdikce. Rovněž sankce je rozdělena do dvou částí - první vyjadřuje vůli vydavatele chránit zachovávání platnosti všech v listině sepsaných ustanovení, druhá má podobu mandátu, který se obrací k markraběcím úředníkům a přikazuje jim klášter chránit proti narušování všech jeho svobod a práv. Text uzavírá koroborace v méně běžném tvaru - *Harum quibus sigillum nostrum appendi fecimus serie litterarum* - a naopak zcela běžně formulovaná datace. Kancelářské poznámky tento ani žádný jiný exemplář ze souboru nenesou.

V arengách a narácích těchto listin je ve všech případech jako důvod vydání uvedena péče zeměpána o řeholní instituce a jeho snaha následovat v tomto směru kroky svých předchůdců. Těmto stylistickým obrátům však můžeme a nemusíme věřit. Skutečným důvodem, který je tímto způsobem šikovně zastřen, mohlo být cokoli. Nelze vyloučit společnou iniciativu příjemců,²⁴⁰ ani vlastní iniciativu zeměpána.²⁴¹

Janův nástupce markrabě Jošt figuruje jako vydavatel u tří potvrzovacích listin popisovaného typu. Jejich příjemci byli premonstráti v Louce u Znojma,²⁴² olomoucký biskup a kapitula tamtéž²⁴³ a město Jihlava.²⁴⁴

(239) K typům areng srov. FICHTENAU, H.: *Arenga, Spätantike und Mittelalter im Spiegel von Urkundenformeln*. MIOG, Erg.-Bd. 18 (1957); o situaci českých zemích srov. DP a DisP PULEC, J.: *Arengy v listinách českých a moravských vydavatelů v přemyslovském období*. FF UJEP, Brno 1973 a 1975.

(240) Tento problém autorka konzultovala osobně s prof. dr. I. Hlaváčkem, který ji odkázal na v Říši zcela běžnou praxi hromadných žádostí o konfirmační listiny římských králů a císařů např. ze strany říšských měst.

(241) Tento názor vyslovila autorka ve své diplomové práci. Fakt, že moravský markrabě nebyl případným žadatelem o konfirmace zdaleka tak málo dostupným, jako vladaři v Říši (sám Jan Jindřich se na moravském území zdržoval velmi často a po dlouhá souvislá období), poněkud relativizuje možnost hromadné žádosti klášterů. Proto se nabízí vysvětlení pomocí aspektu finančního zájmu ze strany Janovy markraběcí komory, neboť poplatky za vyhotovení konfirmačních listin byly pravděpodobně vysoké. Srov. pro dobu krále Václava IV. HLAVÁČEK, I.: *Das Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 275-277.

(242) CDM XI, č. 155

Po stránce obsahové sice první část dispozičních formulí všech tří listin obsahuje potvrzení platnosti všech starších listin, privilegií a práv, ale část druhá je u každé z těchto tří listin osobitá. Tak listina pro klášter Louka přináší svým premonstrátským příjemcům udělení soudní imunity, olomoucká listina dává biskupovi a kapitule příslib odškodnění za újmy utrpěné v domácích válkách a listina jihlavská poskytuje městu rozhojnění jeho pravomocí v trestně-právní oblasti, které je velmi zajímavě stylizováno do jednotlivých číslovaných bodů.

Po stránce formální je velmi těžké najít mezi těmito třemi listinami jakýkoli shodný rys kromě značné obsáhlosti jejich textů.

Autorem první listiny byl již vícekrát zmiňovaný významný Joštův notář *Mikuláš z Nupak*. Jím stylizovaný text je složitý a precizní, obsahuje všechny běžné listinné pasáže až na svědečnou formuli. Potvrzovací část dispozice využívá čtyřčlenného gradačního formuláře se slovesy *ratificare, innovare, approbare* a *confirmare*. Sankce je složena z mandátu pro zeměpanské úředníky a z části napomínající k dodržování v listině obsažených ustanovení. Notářovo jméno je zachyceno v konceptní části mandační poznámky na plíce listiny.

Listina olomoucká je dílem tamního kapitulního děkana a dalšího z významných notářů markraběte Jošta, jímž byl také často jmenovaný *Ondřej Mikulášův z Třeboně*. Jeho dílo se opět poněkud liší od běžných produktů Joštovy markraběcí kanceláře již svým jazykem a velmi vybroušeným květnatým slohem, jehož bohatost místy ubírá listinnému textu na jasnosti a srozumitelnosti. To platí i o potvrzovací části dispozice, v níž je užito velmi složitého a propracovaného gradačního formuláře.²⁴⁵ Také Ondřej používá dvoučlennou sankci, mandát v ní však stojí na prvním místě. I zde se jméno notáře dovídáme z konceptní části mandační poznámky.

Autorem listiny jihlavské byl některý dosud jménem neznámý notář, vyznačující se šroubovaným slohem a netypickými slovními obraty. Konfirmační pasáž dispozice užívá čtyřčlenného gradačního formuláře se slovesy *ratificare, approbare, laudare* a *confirmare*. Sankce v této listině chybí.

Naposledy popsaná Joštova polokonfirmace pro Jihlavu vykazuje po stylistické a formální stránce nápadně mnoho shodných rysů s jedinou polokonfirmací popisovaného typu, jejímž vydavatelem byl Joštův mladší bratr markrabě Prokop. Jeho listina byla určena pro městského

(243) CDM XII, č. 340.

(244) CDM XII, č. 87.

(245) Ondřejova potvrzovací formule v dispozici zní takto: *et hoc facere possumus, restauramus, reintegramus, reducimus et innovamus per presentes, volentes eosdem et successores eorum ac ecclesiam omnibus prescriptis uti et gaudere temporibus affuturis et in et circa huiusmodi inviolabiliter conservare et defendere bona fide.*

rychtáře v Uničově²⁴⁶ a také v jejím případě jméno stylizátora tohoto textu neznáme. Jediným zásadním rozdílem mezi Joštovou jihlavskou a Prokopovou uničovskou polokonfirmací je fakt, že uničovská listina nemá arengu, zato však obsahuje konsensní formulí litomyšlského biskupa - markraběte Jana Soběslava. Dispozice používá stejných potvrzovacích sloves a nově udělené výsady rozepisuje do jednotlivých bodů. Sankce je v uničovské listině vypuštěna. Datovací formule má v této době již málo obvyklý tvar *datum et actum etc.* Na základě stylistického a formálního rozboru lze tedy předpokládat, že Joštova jihlavská a Prokopova uničovská polokonfirmace jsou buď díla různých autorů vytvořená podle stejného vzoru z nějaké blíže neznámé formulářové sbírky nebo díla různých notářů stejného školení a vzešlých ze stejného prostředí anebo dvě díla téhož diktátora.

2.4.2. Polokonfirmace s potvrzením ve tvaru bezinsertní zmínkové konfirmace

Do této skupiny lze ve studovaném období zařadit pouze šest listin. Polovina z nich byla vydána v kanceláři krále *Jana Lucemburského*, druhá polovina v kanceláři jeho syna *Karla IV.*

Král Jan je vydavatelem listiny pro Alžbětu Rejčku a jejím prostřednictvím vlastně i pro starobrněnské cisterciacký,²⁴⁷ pro město Uherské Hradiště²⁴⁸ a pro znojemského měšťana Stanislava.²⁴⁹ Zatímco obě listiny pro příjemce z městského prostředí jsou stručné a krátké, jejich sloh je prostý a stylizace srozumitelná a jednoduchá, listina pro Alžbětu Rejčku je jejich pravým opakem. Obě polokonfirmace mají dále značně zkrácený formulář, z něhož je vynechána arenga, sankce i svědečná formule. Dispozice listiny pro Uherské Hradiště potvrzuje majetkové dary Přemysla Otakara II. a Václava II. pomocí tříčlenného gradačního formuláře se slovesy *ratum et gratum habere, approbare* a *confirmare* a dále městu uděluje nová práva. Znojemská listina potvrzuje koupi vsi pomocí sloves *ratum et gratum habere* a méně běžného *affirmare*, načež příjemci uděluje právo svobodné držby. Autory těchto dvou listinných textů neznáme.

Jménem neznámý zůstává také tvůrce textu polokonfirmace pro Alžbětu Rejčku a cisterciacký ze Starého Brna.²⁵⁰ Tento text je velmi

(246) CDM XI, č. 203.

(247) CDM VI, č. 249.

(248) CDM VI, č. 85.

(249) CDM VI, č. 436.

(250) Text listiny je znám ze tří dochovaných originálů, které jsou dnes uloženy v MZA Brno ve fondu Cisterciacký Staré Brno pod čísly A 12, Q 9a a Q 9b. Všechny tři listiny se od dalších Janových písemností z téhož roku 1323 pro téhož příjemce (č. A 10 a A 11

rozsáhlý, stylisticky a formálně naprosto osobitý a ojedinělý, postrádající veškeré znaky, které obvykle nesou Janovy královské listiny kancelářského původu. Symptomatická je v jistém smyslu i nebývalá uctivost, s níž se v listině hovoří o příjemkyni, čili exkrálovně Alžbětě Rejčce, hlavní zakladatelce a fundátorce zmíněného starobrněnského kláštera.²⁵¹ Formulář obsahuje téměř všechny hlavní listinné pasáže, z nichž byla vynechána pouze arenga a svědci. Dispozice je rozepsána do tří v logické posloupnosti po sobě jdoucích odstavců. První uděluje příjemkyni jisté statky náhradou za nevyplacené vdovské věno, druhý potvrzuje darování těchto statků zmíněnému klášteru cisterciacek a třetí rozšiřuje práva a výsady královnou založeného kláštera. Potvrzovací část užívá gradačního formuláře se slovesy *ratificare*, *approbare* a *confirmare*. Skutečnost, že tato listina byla již v době svého vydání - tj. v roce 1323 - sepsána ve třech originálních vyhotoveních, jistě svědčí o značném významu, který jí byl přikládán.

Janův syn Karel IV. je vydavatelem polokonfirmací popisovaného typu pro město Jihlavu,²⁵² pro klášter cisterciáků na Velehradě²⁵³ a pro johanitskou komendu v Horních Kounicích.²⁵⁴

Ve všech třech případech jde o listiny velmi stručné, jejichž texty nejsou příliš rozsáhlé, formálně i stylisticky jsou spíše jednoduché a jejich sloh se vyznačuje jasnými, výstižnými formulacemi bez zbytečné květnatosti. Formulář těchto listin vesměs postrádá některou z - v té době - běžně vynechávaných pasáží, tj. arengu, sankci nebo svědky, případně všechny tři.

Autor Karlovy listiny pro Jihlavu známý není. Potvrzovací část dispozice potvrzuje privilegium Přemysla Otakara II. a užívá k tomu atypického vyjádření opisným způsobem.²⁵⁵ Druhá část dispozice povyšuje jihlavský horní soud na „vrchní horní soudní dvůr“.

Listinu pro velehradské cisterciáky složil Karlův notář *Velislav* neboli *Vešek Hayne ze Sedlčan*. Zvláštností této listiny je, že má dvě dispozice a dvě sankce. První dispozice obsahuje potvrzení konkrétní starší výsady a to prostřednictvím složitějšího potvrzovacího formuláře se slovesy *ratum et gratum habere*, *ratificare*, *approbare*, *confirmare* a *firmiter velle perpetuo permanere*, za kterým následuje první sankce.

v témže fondu) značně liší nejen stylisticky a formálně, ale také paleograficky. Nabízí se proto otázka, zda se v jejich případě nejedná o přijímecká vyhotovení.

(251) Mohlo by to naznačovat, že tento text má svůj původ přímo v klášteře cisterciacek na Starém Brně.

(252) CDM VII, č. 618.

(253) CDM VII, č. 72.

(254) RBM V, č. 383.

(255) Formule zní: ... nos...specialiter presumantes statuimus, decrevimus et perpetuis volumus temporibus observare, quod...

Druhá dispozice uděluje výsadu novou a vzápětí za ní následuje druhá sankce.

Polokonfirmaci pro johanitskou komendu v Horních Kounicích vytvořil další z předních notářů královské kanceláře *Jindřich Schatz z Norimberka*. Struktura této písemnosti je obdobná jako v předchozím případě. Liší se pouze užitím stručnějšího potvrzovacího formuláře se slovesy *ratum et gratum habere* a *confirmare*, a jednotnou sankční pasáží, navazující na druhou část dispozice.

2.4.3. Polokonfirmace s potvrzením ve tvaru jiné bezinsertní konfirmace

Do následující podskupiny polokonfirmačních listin byly zařazeny ty listiny, v jejichž dispozici se potvrzení vyskytuje sice v bezinsertní podobě, ale současně v podobě, která je od ostatních polokonfirmací tohoto typu nějak odlišuje. Jde o tři listiny, jejichž vydavateli byli král *Karel IV.*, markrabě *Jan Jindřich* a jeho mladší syn markrabě *Prokop*.

Karlova listina byla určena pro jeho mladšího bratra moravského markraběte *Jana Jindřicha*.²⁵⁶ Autorem jejího textu byl notář jeho královské kanceláře *Petr z Javora*.²⁵⁷ Listina je dlouhá, ačkoli je z jejího formuláře vypuštěna arenga a svědci. Užívá srozumitelných a výstižných formulací. Dispozice, složená ze dvou částí, nejprve potvrzuje pomocí konfirmace právního pořízení koupi jistého statku uskutečnou markrabětem *Janem Jindřichem*, přičemž užívá sloves *appropriare* a *confirmare*, a poté zmíněnému statku uděluje nové výsady.

Listina markraběte *Jana Jindřicha* byla určena pro město *Uherské Hradiště*.²⁵⁸ Je třeba podotknout, že tato listina budí dojem konfirmace bezinsertní reprodukční, neboť její rozsáhlý listinný text – jehož autora bohužel neznáme – po potvrzovací pasáži v dispozici stylizované jako gradační formulář se slovesy *approbare*, *ratificare* a *innovare* přináší v šesti bodech různá potvrzovaná práva a výsady pro jmenované město.²⁵⁹ Při prozkoumání všech starších panovnických listin pro *Uherské Hradiště*, vydaných do roku 1363, však bylo zjištěno, že se v případě této listiny zjevně nejedná o bezinsertní reprodukční konfirmaci, nýbrž o polokonfirmaci ve značně neobvyklé podobě, neboť článek 1., 3. a 6. přejímá s jistými úpravami ustanovení starších lis-

(256) CDM X, č. 80.

(257) O něm srov. TADRA, F.: *Kanceláře a písaři*, s. 35 (č. 62); HLAVÁČEK, I.: *Das Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 191-192. Petrem stylizovaná listina CDM X, č. 80 nese na dorzu poznámku registrátora jménem *Johannes de Cellis*. O něm srov. TADRA, F.: tamtéž, s. 37 (č. 87), s. 39 (č. 122), s. 71 (č. 23).

(258) CDM IX, č. 322.

(259) O této listině srov. VERBÍK, A. – ZEMEK, M.: *Uherské Hradiště – dějiny města*. Brno 1981, s. 102-103.

tin, kdežto článek 2., 4. a 5. obsahuje práva a výsady udělené nově. Stylisticky je tato písemnost velice blízká shora popsanému souboru jednácti polokonfirmací markraběte Jana Jindřicha pro moravské kláštery zhruba z téže doby, takže jde nepochybně o písemnost kancelářského původu, což znamená, že tato skutečně neobvyklá forma konfirmační listiny byla zvolena s jistým záměrem. Tím by mohlo být prověřeno starších listin a v nich obsažených skutečností z iniciativy vydavatele anebo naopak přímá žádost příjemce o stvrzení těch práv, již dříve získaných, na nichž město mělo zvláštní zájem.

Vydavatelem poslední listiny v této podskupině byl Janův mladší syn markrabě Prokop. Jeho polokonfirmace popisovaného typu byla určena pro městečko Potštát.²⁶⁰

V případě této písemnosti před sebou opět máme polokonfirmační listinu zcela atypickou stylisticky i formálně. Listinný formulář je krácen o arengu, sankci a svědečnou formuli, což se však na celkovém objemu textu této listiny, který je velmi rozsáhlý, nijak zvlášť neprojevuje. Dispozice představuje téměř čtyři pětiny z celkové délky textu a svou skladbou je naprosto zvláštní, neboť je rozčleněna do pěti oddílů: první je věnován potvrzení platnosti městečkem již dříve užívaných práv a výsad; druhý až čtvrtý obsahuje udělení práv a výsad nových; pátý potvrzuje předchozí udělení a milosti a dává jim platnost do budoucna. Ve stvrzení je užito sloves *confirmare* a *ratificare*. Tato pasáž předchází bezprostředně koroboraci. Datovací formule této listiny navíc obsahuje v Prokopově kanceláři užívaný incipit *datum et actum etc.*, jehož úloha v tomto konkrétním případě pravděpodobně spočívala v upřesnění časové posloupnosti právních počinů vykonaných v době vydání listiny.²⁶¹

2.4.4. Polokonfirmace s potvrzením ve tvaru insertní speciální konfirmace

Ve studovaném období vydali král Jan Lucemburský a jeho nejstarší syn Karel IV. celkem čtyři polokonfirmace tohoto charakteru. Janova listina byla určena pro kostel sv. Michala ve Znojmě.²⁶² Také všechny tři Karlovy listiny popisovaného typu byly určeny pro příjemce z církevních kruhů. Dvě listiny obdržel cisterciácký klášter na Velehradě²⁶³ a jednu listinu dostal probošt brněnské svatopetrské kapituly.²⁶⁴

(260) CDM XII, č. 220.

(261) Formule *actum* (případně *actum per manum*) bývá v dataci ve 12. a 13. století považována za jedno z vodítek pro určení tzv. dispozitivnosti listiny (spolu s dalšími znaky). V pokročilém 14. století je však velmi nepravděpodobné, že bychom před sebou měli listinu dokazovací a nikoli pořizovací (tj. dispozitivní), o čemž zde svědčí také např. absence svědečné formule v textu této listiny.

(262) CDM VII, č. 128.

(263) CDM VII, č. 175 a č. 196.

Text Janovy polokonfirmace popisovaného typu pro znojemský farní kostel sv. Michala je dílem již několikrát zmiňovaného notáře *Velislava* čili *Velka Hayneho ze Sedlčan*. Listina je dosti dlouhá, což je pochopitelné vzhledem k vloženému insertu potvrzované listiny. Velislavův styl se i zde vyznačuje jasnými a výstižnými formulacemi, přesností a věcností. Z listinných formulí chybí pouze svědečná řada.

Listina začíná Janovou intitulací, ve které je uveden vedle královského i jím poměrně málo užívaný titul moravského markraběte a lučemburského hraběte, čili jde o tzv. intitulaci velkou. Arenga typu *memoria* i velmi obsáhlá narace nás seznamují se zásluhami a s prosbou znojemského plebána Jana, která snad byla hlavním popudem k vydání listiny. Poté následuje text insertu, což je konfirmační privilegium krále Václava II. z roku 1287.²⁶⁵ Následující dispozice je opět rozčleněna na dvě části, přičemž v první je obsaženo potvrzení inserované listiny za použití sloves *approbare* a *confirmare*, v druhé části je jistý majetek farního kostela osvobozen od zpoplatňování městem Znojmem. V dataci je použito formule *Actum et datum etc.*, která se ve Velislavových textech objevuje poměrně často.

Všechny tři Karlovy polokonfirmace popisovaného typu pocházejí z jeho markraběcího období, avšak každá z nich je poněkud odlišná, neboť každou koncipoval jiný notář Karlovy markraběcí kanceláře.

Listina pro velehradský klášter z roku 1337 je dílem *Petra z Loun*. Text je stylizován jasně a stručně, z běžně užívaných formulí chybí pouze sankce a svědci. Jde opět o rozsáhlou písemnost, což není způsobeno pouze přítomností insertu, ale také rozčleněním vlastní dispozice do tří částí. Insert následuje bezprostředně za arengou typu *cura* a po naraci. Přináší text exempčního privilegia krále Jana pro tento klášter z roku 1315.²⁶⁶ První část dispozice inserovanou listinou potvrzuje prostřednictvím gradačního formuláře se slovesy *approbare*, *ratificare* a *gratificare*. Druhá část pak osvobozuje klášterní poddané od povinnosti zemských robot, třetí část dispozice obsahuje vidimus blíže nespecifikovaného privilegia Přemysla Otakara II., z něhož jsou Karlovou konfirmací podle údajů v listině samy potvrzeny poslední dva body.

Druhou Karlovu listinu pro velehradské cisterciáky stylizoval o rok později (tj. 1338) markraběcí notář *Jakub Augustinův*. Také jeho text

(264) CDM VII, č. 453.

(265) Václavova listina pro znojemský farní kostel sv. Michala a kapli (tj. rotundu) sv. Kateřiny na znojemském hradě z 23. května 1287 je otištěna v plném znění v CDM IV, č. 255 a v registrovém znění v RBM II, č. 1410. Do současnosti se nedochoval originální text, nýbrž pouze tato konfirmace a to v opisu ze 16. století, který je uložen v MZA Brno, fond Jezuité Znojmo, listina VI F. Srov. ŠEBÁNEK, J.: *Archivy zrušených klášterů*, s. 57, č. 312.

(266) Janovo exempční privilegium pro cisterciáky na Velehradě bylo vydáno 2. března 1315. Otištěno je u F. M. PELZELA, v listáři k jeho životopisu Karla IV. pod č. 16; v CDM VI, č. 88, tj. v RBM III, č. 247. Srov. též ŠEBÁNEK, J.: *Archivy zrušených klášterů*, s. 82, č. 436. Dnes je originál listiny uložen v MZA Brno, fond Cisterciáci Velehrad, listina G 13.

obsahuje téměř všechny běžné formule až na arengu a svědky. Je opět značně rozsáhlý díky insertu, který obsahuje privilegium Přemysla Otakara I. pro klášter z roku 1228.²⁶⁷ Platnost této listiny je ověřena konfirmační pasáží dispozice, která užívá čtyřčlenný gradační formulář se slovesy *innovare*, *ratificare*, *approbare* a *confirmare*. Ve druhé části dispozice je klášteru udělena hrdelní jurisdikce a některé další výsady. V souvislosti s tím má tento podvojný charakter také sankce, která se skládá z obvyklé konkrétní části hrozící tresty za porušování ustanovení listiny a navíc ze sankčního mandátu adresovaného zeměpanským úředníkům na Moravě.

Poslední Karlova polokonfirmace popisovaného typu byla určena proboštovi brněnské kolegiální kapituly u sv. Petra Mistru Heřmanovi a byla vydána v roce 1342.²⁶⁸ S velkou pravděpodobností jde o dílo notáře Karlovy markraběcí kanceláře *Vavřince Mikulášova z Dědic*. Jde o text velmi značného rozsahu, stylisticky i obsahově náročný, a to i přes absenci arengy a svědečné formule. Obsáhlá a místy poněkud květnatá narace je rozdělena na dvě části insertem. V něm je citována listina, kterou vydali brněnský rychtář a městská rada v roce 1315,²⁶⁹ jako narovnání ve sporu mezi svatopetrským kapitulním proboštem Konrádem²⁷⁰ a městem Brnem. Rovněž dispozice této listiny se skládá ze dvou částí. V první je potvrzena platnost inserované listiny pomocí atypického tříčlenného gradačního formuláře ve tvaru: *innovamus, in perpetuum damus et concedimus eis inviolabiliter observandos*. Ve druhé části jsou vyčíslena práva a svobody brněnského probošta a kapituly u sv. Petra. Sankce má klasickou podobu a v dataci je použito pro Vavřince typického obratu *Actum et datum etc.*

(267) Přemyslova listina je konfirmace zakládacího privilegia, které vydal velehradským cisterciákům spolu se svým bratrem někdy markrabětem Vladislavem Jindřichem. Listina je otištěna v CDM II, č. 186, tj. RBM I, č. 735, nověji v CDB II, č. 321. Originál listiny je dnes uložen v MZA Brno, fond Cisterciáci Velehrad, listina G 3. Srov. také ŠEBÁNEK, J.: *Archivy zrušených klášterů*, s. 7, č. 36.

(268) CDM VII, č. 450. K obsahu této listiny srov. FLODR, M.: *Úsilí městské rady o jurisdikci nad brněnskými předměstími ve 13. a 14. století*. SPFFBU, C 42, 1995, s. 23-38; ke sporu, jehož se Karlova listina týkala, zejm. s. 29-30.

(269) Jde o listinu ze 4. března 1315, otištěnou v CDM VI, č. 89, tj. RBM III, č. 248. K celému průběhu sporu srov. článek Miroslava Flodra citovaný v předchozí poznámce, a to zejm. s. 29-32.

(270) Probošt Konrád (1315-1317) byl jedním z předchůdců probošta Heřmana (1342-1357), jemuž byla určena Karlova polokonfirmace.

2.5. Konfirmace smíšené²⁷¹

Ze studovaného období se do současnosti dochovaly pouze dva exempláře konfirmačních listin tohoto typu určené vydavatelem z lucemburské dynastie pro moravského příjemce. V obou případech jde o listiny *Karla IV.* První jeho listina pochází z markraběcího období a byla určena pro olomoucký biskupský kostel.²⁷² Druhou listinu vydal jako římský a český král pro moravskou stavovskou obec.²⁷³

Olomoucká listina z roku 1342 je patrně společným dílem dvou významných notářů z Karlova markraběcího období – *Vavřince Mikulášova z Dědic*, jenž byl pravděpodobně hlavním tvůrcem textu, a *Velislava*, jehož spoluúčast na tvorbě tohoto textu je patrná i z kancelářské poznámky na plíse této listiny, která v konceptní části uvádí jeho jméno.²⁷⁴ V listině je spojena bezinsertní všeobecná konfirmace, potvrzující všechny starší listiny a privilegia, vydaná pro olomoucký kostel Karlovými předchůdci, s insertní speciální konfirmací, potvrzující text privilegia z roku 1256, které olomouckému kostelu udělil Přemysl Otakar II.²⁷⁵ Text listiny je velmi dlouhý i přes vynechání arengy a svědečné formule. Insert stojí za narácí a následuje po něm dispoziční, která využívá pro Vavřince typický mnohočlenný gradační formulář se slovesy *innovare, renovare, approbare, ratificare, gratificare, ratum et gratum et firmum perservare a confirmare*. Rovněž stylistika datovací formule je pro Vavřince typická – *Actum et datum etc.* V dataci se navíc – pravděpodobně pod vlivem insertu – objevuje v této době jinak nepoužívané číslo indikce.

V roce 1348 vydal Karel IV. pro stavy české i moravské ve dvojím vyhotovení konfirmační listinu,²⁷⁶ která potvrzovala řadu významných zemských práv a výsad a také řadu listin – např. Zlatou bulu sicilskou císaře Fridricha II. z roku 1212.²⁷⁷ Je pravděpodobné, že tento text složil Karlův sekretář *Mikuláš Sortés*.²⁷⁸ Téhož roku a zhruba ve stejné době koncipoval dalších deset velmi významných Karlových listin a

(271) Srov. MARTÍNKOVÁ, L.: *Konfirmační a konsensní listiny*, s. 32–33.

(272) CDM VII, č. 399.

(273) CDM VII, č. 769.

(274) K této listině a charakteru jejího textu srov. SPĚVÁČEK, J.: *Vavřinec Mikulášův z Dědic*, zejm. s. 27–28.

(275) Přemyslova listina je konfirmace, potvrzující donačně-exempční privilegium pro olomoucký kostel vydané jeho dědem Přemyslem Otakarem I. Konfirmace je datována v Praze 11. července 1256 a je otištěna v CDM III, č. 234, tj. RBM II, č. 106, nověji v CDB V, č. 84.

(276) CDM VII, č. 769. K této listině srov. SPĚVÁČEK, J.: *Význam státoprávních rozhodnutí a konfirmací Karla IV. z roku 1348*. ČNM, řada historická, roč. 157 (1988), s. 21–31.

(277) Otištěna v CDM II, č. 52, tj. RBM I, č. 531, dále CIB I, č. 24 a zejména nejnověji CDB II, č. 96.

(278) K němu srov. SPĚVÁČEK, J.: *Význam státoprávních rozhodnutí*, s. 21–31.

některé z nich podle názoru Jiřího Spěváčka i sám psal.²⁷⁹ Tato listina s tímto souborem, o němž bude dále v textu ještě řeč, velmi úzce souvisí. Její text je velmi rozsáhlý, složený z bezinsertní zmínkové konfirmace a z insertní speciální konfirmace. Po formální stránce jde o tzv. diplom. Jeho formulář obsahuje všechny listinné pasáže včetně arengy, sankce, svědků, včetně panovníkova monogramu, podpisové řádky a rekogniční formule arcikancléře pro Německo. Dispozice listiny je insertem roztržena na dvě části. Potvrzení je vyjádřeno gradačním formulářem se slovesy *laudare, ratificare, approbare, confirmare* a také *de novo dare, conferre et donare*. Sankce i ostatní formule mají tvar běžně užívaný v Karlových písemnostech, jež pocházely z jeho říšsko-české kanceláře.

Jak již bylo zmíněno, tato písemnost byla původně vyhotovena ve dvou originálech. První byl zpečetěn Karlovou zlatou bulou a druhý voskovou majestátní pečetí. Pravděpodobně tento druhý exemplář byl určen pro příjemce z markrabství moravského.

2.6. Quasikonfirmace²⁸⁰

Stejně jako konfirmace smíšené ani tzv. quasikonfirmace nejsou v lucemburském období příliš frekventovaným druhem potvrzovacích listin. Pro moravské příjemce se jich z let 1310 až 1411 dochovaly pouze tři kusy a jejich vydavatelem byl opět ve všech třech případech *Karel IV.*

Zcela zvláštním případem je v tomto souboru nedatovaná Karlova „volební kapitulace“,²⁸¹ která doslova přejala text tzv. inauguračního diplomu čili „volební kapitulace“ jeho otce krále Jana Lucemburského z roku 1311, což je ve své podstatě polokonfirmace s potvrzením ve tvaru bezinsertní všeobecné konfirmace.²⁸² Karlova listina byla původně vyhotovena ve dvou originálech – pro Čechy a pro Moravu – do současnosti se však dochoval pouze onen moravský exemplář. Od listiny krále Jana se odlišuje pouze zněním intitulace a také neúplností textu, protože Karlova listina postrádá z neznámých důvodů konec sankce, svědky, koroboraci i datovací formulí.²⁸³

(279) K tomu srov. SPUNAR, P.: *Geneze české bastardy a její vztah k českým prvotiskům*. LF 3 (1955), zejm. s. 38–39. Vyjadřuje zde naopak pochybnost o Mikulášově písařském podílu na těchto listinách.

(280) Srov. MARTÍNKOVÁ, L.: *Konfirmační a konsensní listiny*, s. 33–34.

(281) CDM VII, č. 746.

(282) CDM VI, č. 49, tj. RBM III, č. 29. Srov. s. 39–40 a pozn. č. 221–223.

(283) Originál této listiny se rovněž nedochoval. Text byl v 18. století Gelasiu Dobnerovi znám pouze z opisu v rkp. *Codex Mellicensis*. Text této listiny je údajně dochován v kopiích listin ve fuldském klášteře, pocházejícím z doby kolem roku 1348. Datace této listiny – do

Další dvě Karlovy listiny popisovaného typu byly určeny pro klášter benediktýnek v Pustiměři. Jejich vydání spadá do Karlova královského období a dělí je od sebe navzájem doba pouhých dvou dnů.²⁸⁴

Předlohou pro první z těchto dvou listin, vydanou 28. srpna 1348, byla bezinsertní zmínková confirmace krále Jana Lucemburského pro tento klášter z roku 1342.²⁸⁵ Text obou listin je naprosto shodný až na intitulaci vydavatele a datovací formulí. V textu je Janovo jméno důsledně zaměňováno za jméno Karlovo.

Situace druhé listiny pro pustiměřské benediktýnky, vydané 30. srpna 1348, je poněkud složitější. Předlohou pro ni se stalo exempční privilegium, které klášter dostal rovněž v roce 1342 a to od markraběte Karla.²⁸⁶ Toto Karlovo privilegium si vzalo za základ formulář potvrzeného a dodatečně potvrzeného privilegia pražských křižovníků s červenou hvězdou, které se hlásí do roku 1235 a za svého vydavatele prohlašuje krále Václava I. Ve skutečnosti jde o falzum vzniklé někdy na přelomu 20. a 30. let 14. století.²⁸⁷

Obě popsané listiny vznikly podle předloh, vybraných mezi písemnostmi, které tento klášter obdržel v dřívějších dobách a které tedy pravděpodobně byly v roce 1348 uloženy v klášterním archivu. Na základě této skutečnosti můžeme uvažovat o pravděpodobném přijimeckém původu vyhotovení těchto dvou listin. Zcela jasno by v tomto případě pravděpodobně mohl učinit pouze paleografický rozbor těchto písemností.

2.7. Soubor confirmačních listin státoprávního charakteru od Karla IV. z roku 1348, potvrzujících nejvýznamnější státní listiny a privilegia²⁸⁸

Na závěr našeho pojednání o confirmačních listinách z lucemburské doby určených pro moravské příjemce se musíme zmínit také o velmi zajímavém, významném a svým způsobem ojedinělém souboru deseti potvrzovacích listin, které vydal *Karel IV.* v dubnu 1348 a z moci římského krále jejich prostřednictvím potvrdil všechny významné

doby po 2. 9. 1347 - je podle Jiřího Spěváčka datem nejdříve možným. Srov. RBM V/1, pozn. 1 k č. 191 na s. 105-106.

(284) CDM VII, č. 839 a č. 840. K nim srov. MÜLLEROVÁ, B.: *Panovnické confirmační listiny pro moravské příjemce v době lucemburské v letech 1341-1355*, s. 18-19.

(285) CDM VII, č. 392.

(286) Text tohoto Karlova privilegia nepřináší žádná dostupná edice pramenů. Jeho obsah známe poze z této quasikonfirmace. Srov. rozbor v DP B. Müllerové na s. 18-19 (viz pozn. 284).

(287) Srov. MÜLLEROVÁ, B.: *Panovnické confirmační listiny*, s. 18.

(288) Srov. MARTÍNKOVÁ, L.: *Konfirmační a konsensní listiny*, s. 49-50.

státní listiny a privilegia, která byla do té doby vydána pro Čechy a pro Moravu římskými králi a císaři.²⁸⁹

Celý tento soubor velmi detailně popsal, rozebral a zdůvodnil (a to dokonce hned dvakrát) Jiří Spěváček ve své monografii o Karlovi IV.²⁹⁰ a opět v článku o významu tohoto souboru pro formování české státnosti.²⁹¹

Na tomto místě tedy stačí konstatování, že soubor tvoří jedna konfirmace bezinsertní všeobecná, jedna konfirmace smíšená a devět konfirmací insertních speciálních. Autorem většiny textů byl Karlův královský sekretář *Mikuláš Sortés*. Soubor byl pravděpodobně vydán ve dvou řadách, z nichž jedna byla určena pro stavovské reprezentanty z Čech a druhá pro zástupce z Moravy. Podle svého významu a důležitosti byly některé listiny z tohoto souboru zpečetěny Karlovou zlatou bulou a některé jeho voskovou velkou majestátní pečeti. Dodnes je tento soubor chován jako součást českého korunního archivu. Řada listin z tohoto souboru byla Karlem opětovně potvrzena po jeho císařské korunovaci po roce 1355.

(289) Listina CDM VII, č. 769 byla popsána v oddílu o smíšených konfirmacích a listina CDM VII, č. 770 v oddílu o konfirmacích bezinsertních všeobecných. Další listiny CDM VII, č. 771, 772, 773, 774, 777, 778, 779 a 781 mají charakter konfirmací insertních speciálních.

(290) SPĚVÁČEK, J.: *Karel IV. Život a dílo (1316-1378)*. Praha 1979, s. 270-277.

(291) SPĚVÁČEK, J.: *Význam státoprávních rozhodnutí a konfirmací Karla IV. z roku 1348*. (K 640. výročí jejich zlistinění). ČNM, řada historická, 157 (1988), s. 71-102.